

บทที่ 2

เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาศึกษาการปฏิบัติงานของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานช่วงชั้นที่ 1-2 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากาฬสินธุ์ เขต 2 นี้ผู้วิจัยได้ ศึกษาเอกสาร ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและนำเสนอเนื้อหาตามลำดับดังนี้

1. กฎหมายการศึกษาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนและท้องถิ่น
2. ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการบริหารแบบมีส่วนร่วม
3. การจัดการศึกษาแบบมีส่วนร่วม
4. การบริหารงานในรูปคณะกรรมการ
5. ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วย คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

พ.ศ. 2543

6. บทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2546

7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

7.1 งานวิจัยในประเทศ

7.2 งานวิจัยต่างประเทศ

1. กฎหมายการศึกษาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนและท้องถิ่น

นับแต่ได้ตรากฎหมายการศึกษาจากฉบับแรกจนถึงปัจจุบัน การจัดการศึกษาเปิดโอกาสให้ประชาชนและท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ดังมีกฎหมายตราไว้ ดังนี้

1.1 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540

ปรีชาชาฎ อินทรชิต (2541 : 37-40) ได้กล่าวถึงบทบัญญัติว่าด้วยการศึกษา ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มีทั้งสิ้น 12 หมวดและบทเฉพาะกาล จำนวน 336 มาตรา บทบัญญัติที่เกี่ยวกับการศึกษามี 4 หมวด คือ

หมวด 3 สิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทย

หมวด 4 หน้าที่ของชนชาวไทย

หมวด 5 แนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ

หมวด 9 การปกครองส่วนท้องถิ่น

รายละเอียดของแต่ละหมวดและมาตราที่เกี่ยวกับการศึกษารวมทั้งคำสำคัญ ดังนี้

หมวด 3 สิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทย มาตรา 42 กำหนดว่า บุคคลย่อมมีเสรีภาพในทางวิชาการ การศึกษาอบรมการเรียนการสอน การวิจัย และการเผยแพร่ งานวิจัยตามหลักวิชาการ ย่อมได้รับความคุ้มครอง ทั้งนี้เท่าที่ไม่ขัดต่อหน้าที่ของพลเมืองหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน บุคคลมีเสรีภาพทางวิชาการ ได้รับความคุ้มครองเท่าที่ไม่ขัดต่อหน้าที่พลเมือง หรือศีลธรรมอันดี และในมาตรา 43 กล่าวว่าบุคคลย่อมมีสิทธิเสมอกันในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่าสิบสองปี ที่รัฐจะต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย การจัดการศึกษาอบรมของรัฐต้องคำนึงถึงการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและเอกชน ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ การจัดการศึกษาอบรมขององค์กรวิชาชีพและเอกชน ภายใต้การกำกับ ดูแลของรัฐ ย่อมได้รับความคุ้มครอง ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติมีสิทธิเสมอกันในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่า 12 ปี รัฐต้องจัดให้ทั่วถึง มีคุณภาพไม่เก็บค่าใช้จ่าย การมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและเอกชน ตามที่กฎหมายกำหนด การจัดการศึกษาอบรมขององค์กรวิชาชีพและเอกชน ได้รับความคุ้มครอง และในมาตรา 46 กล่าวถึงบุคคลซึ่งรวมกันเป็นชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมย่อมมีสิทธิอนุรักษ์และฟื้นฟูจารีตประเพณีภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะหรือวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นและของชาติและมีส่วนร่วมในการจัดการบำรุงรักษา การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน ทั้งนี้ตามที่กฎหมายบัญญัติ ชุมชนมีสิทธิอนุรักษ์ฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญา ศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่นและสิ่งแวดล้อมตามที่กฎหมายบัญญัติ

หมวด 4 หน้าที่ของชนชาวไทย ในมาตรา 69 กล่าวถึง การมีหน้าที่รับการศึกษาอบรมตามที่กฎหมายบัญญัติ

• หมวด 5 แนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ สาระในมาตรา 81 กล่าวว่า รัฐต้องจัดการศึกษาอบรมและสนับสนุนให้เอกชนจัดการศึกษา อบรมให้เกิดความรู้คู่คุณธรรม จัดให้มีกฎหมายเกี่ยวกับการศึกษาแห่งชาติ ปรับปรุงการศึกษาให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ และสังคม สร้างเสริมความรู้และปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข สนับสนุนการค้นคว้าวิจัยในศิลปวิทยาการเร่งรัดพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเพื่อการพัฒนาประเทศ พัฒนาวิชาชีพครูและส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรมของชาติ รัฐและเอกชนจัดการศึกษาอบรมให้เกิดความรู้ คู่คุณธรรม จัดให้มีกฎหมายเกี่ยวกับการศึกษาแห่งชาติ รัฐและ

เอกชนสร้างเสริมความรู้ มีจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการปกครองระบอบประชาธิปไตย รัฐ และเอกชนสนับสนุนการวิจัย พัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี พัฒนาวิชาชีพครู รัฐและเอกชนส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นศิลปวัฒนธรรมของชาติ

หมวด 9 การปกครองส่วนท้องถิ่น มาตรา 289 กำหนดว่า องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นย่อมมีหน้าที่บำรุงรักษาศิลปะ จารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นย่อมมีสิทธิที่จะจัดการศึกษาอบรมและการฝึกอาชีพตามความเหมาะสม และความต้องการในท้องถิ่นนั้น และเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของรัฐ แต่ต้องไม่ขัดกับมาตรา 43 และมาตรา 81 ทั้งนี้ตามที่กฎหมายกำหนด การจัดการศึกษาอบรมภายในท้องถิ่นตามวรรคสอง องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องคำนึงถึงการบำรุงรักษาศิลปะ จารีตประเพณีภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่น

บทบัญญัติว่าด้วยการศึกษาในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับพุทธศักราช 2540 ที่ได้นำเสนอนี้ คงจะทำให้ผู้สนใจและผู้มีส่วนในการจัดการศึกษาได้เห็นภาพรวมของการ จัดการศึกษาของประเทศไทยในอนาคตข้างหน้าได้ เมื่อกฎหมายหลักกำหนดเช่นนี้ จึงทำให้เกิดพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 รองรับต่อไป

1.2 พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542

เป็นกฎหมายที่ตราขึ้นตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 81(คณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. 2542 : 23) มีสาระสำคัญ เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ดังนี้

คณะกรรมการการศึกษาของเขตพื้นที่การศึกษาประกอบด้วย ประธานกรรมการ ซึ่งรัฐมนตรีแต่งตั้งกรรมการ โดยตำแหน่ง ได้แก่ ผู้แทนส่วนราชการในราชการส่วนกลาง ผู้แทนราชการส่วนท้องถิ่น กรรมการการศึกษาของเขตพื้นที่ ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวนเจ็ดคน ซึ่งรัฐมนตรีแต่งตั้งจากพื้นที่หนึ่งคน ผู้แทนผู้ปกครองหนึ่งคน ผู้แทนสถานศึกษาเอกชนหนึ่งคนและผู้ทรงคุณวุฒิทางการศึกษาสี่คน โดยมีอำนาจหน้าที่ ดังนี้

1. กำหนดนโยบายและวางแผนการศึกษาของเขตพื้นที่ ให้สอดคล้องกับแผนการศึกษาแห่งชาติ แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ แผนงานหรือ โครงการปฏิรูปการศึกษา และแนวนโยบายการศึกษาของรัฐบาล

2. ให้ความเห็นชอบการตั้ง รวมและยุบเลิกสถานศึกษาของรัฐและเอกชนที่จัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา ประถมศึกษา มัธยมศึกษาและอุดมศึกษาที่สอนต่ำกว่าปริญญาตรีภายในเขต

3. กำกับดูแลสถานศึกษาของรัฐและเอกชนที่จัดการศึกษาในระดับก่อนประถมศึกษา ประถมศึกษา มัธยมศึกษาและอุดมศึกษาที่เปิดสอนต่ำกว่าชั้นปริญญาตรี ภายในเขตพื้นที่

4. ประสานการดำเนินงานทางการศึกษาของหน่วยงานในพื้นที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและเอกชน

5. ส่งเสริมและสนับสนุนงานการศึกษา การศาสนา การวัฒนธรรมและการกีฬาของเขตพื้นที่

6. ส่งเสริมสนับสนุนการจัดแหล่งเรียนรู้ในเขตพื้นที่

7. สืบสานศิลปวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น

8. ส่งเสริมสนับสนุนและกำกับดูแลการจัดการศึกษาสำหรับบุคคลตาม มาตรา 7 วรรคสองและวรรคสาม (การศึกษาพิเศษ การศึกษาสำหรับบุคคลซึ่งมีความสามารถ พิเศษให้มีสิทธิเสมอกันในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่าสิบสองปีอย่างทั่วถึง และมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย) รวมทั้งให้การสนับสนุนหน่วยงานและองค์กรเอกชนที่จัดการศึกษาพิเศษ

9. สนับสนุนการพัฒนาครูและผู้บริหารการศึกษาในเขตพื้นที่

10. สนับสนุนทรัพยากรให้แก่สถานศึกษาของรัฐและเอกชนที่จัดการศึกษาในระดับก่อนประถมศึกษา ประถมศึกษา มัธยมศึกษาและอุดมศึกษาที่สอนต่ำกว่าชั้นปริญญาตรีในเขตพื้นที่

11. ส่งเสริมประเมินภายในของสถานศึกษาในเขตพื้นที่

12. ส่งเสริมและสนับสนุนงานวิจัยและพัฒนาการศึกษาเพื่อสร้างองค์ความรู้ และให้งานวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาคุณภาพการศึกษา

13. ดำเนินการอื่นที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาในเขตพื้นที่ (มาตรา 38-40)

คณะกรรมการสถานศึกษาประกอบด้วยประธานกรรมการซึ่งคณะกรรมการ การศึกษาของแต่ละพื้นที่ แต่งตั้งผู้แทนครู ผู้แทนผู้ปกครอง ผู้แทนประชาชนในพื้นที่ ผู้แทน สมาคม ศิษย์เก่าผู้มีและผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งคณะกรรมการการศึกษาของพื้นที่แต่งตั้งจำนวน ไม่น้อยกว่าสองคนแต่ไม่เกินสี่คนเป็นกรรมการและผู้บริหารสถานศึกษาเป็นกรรมการและ เลขานุการ โดยให้มีอำนาจหน้าที่ ดังนี้

1. วางนโยบาย เป้าหมายและแผนงานของสถานศึกษาให้สอดคล้องกับแผนการศึกษาแห่งชาติ แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ แผนงานหรือโครงการปฏิรูปการศึกษา และแนวนโยบายการศึกษาของราชการส่วนกลางตาม

2. จัดทำมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษาให้สอดคล้องกับมาตรฐานการศึกษาแห่งชาติ มาตรฐานการศึกษาของราชการส่วนกลาง

3. จัดทำสาระของหลักสูตรของสถานศึกษาให้สอดคล้องกับหลักสูตรการศึกษา และแนวการจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัตินี้

4. ออกระเบียบและข้อบังคับของสถานศึกษา

5. พิจารณางบประมาณของสถานศึกษา

6. ให้คำปรึกษาและเสนอความเห็นแก่ผู้บริหารสถานศึกษา

7. ดำเนินการอย่างอื่นที่เกี่ยวกับกิจการของสถานศึกษาหรือตามที่กฎหมายกำหนดให้เป็นอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษา (มาตรา 40)

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีสิทธิจัดการศึกษาระดับใดระดับหนึ่งหรือทุกระดับ ตามความพร้อม ความเหมาะสมและความต้องการภายในท้องถิ่น (มาตรา 41)

ให้กระทรวงศึกษาธิการกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีประเมินความพร้อมในการจัดการศึกษาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และมีหน้าที่ในการประสานและส่งเสริมองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้สามารถจัดการศึกษา สอดคล้องกับนโยบายและได้มาตรฐานการศึกษารวมทั้งการเสนอแนะการจัดสรรงบประมาณอุดหนุนการจัดการศึกษาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (มาตรา 42)

1.3 พระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พุทธศักราช 2542

นับเป็นกฎหมายที่ตราขึ้นตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 284 เพื่อวางแผนและวางขั้นตอนในการกระจายอำนาจด้านต่างๆ มาให้แก่ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีสาระสำคัญ (สำนักพัฒนาระบบบริหาร. 2545 : 36-37) ดังนี้

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หมายถึง ท้องถิ่น เป็นอิสระในการปกครองตนเอง ตามเจตนารมณ์ของประชาชนในท้องถิ่น โดยมีรูปแบบเป็นองค์การบริหารส่วนตำบลให้มีคณะกรรมการการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (มาตรา 6) ซึ่งมีหน้าที่ (มาตรา 12) จัดทำแผนกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กำหนดการจัดระบบ

การบริการสาธารณะตามอำนาจ มีหน้าที่ปรับปรุงสัดส่วนภาษีและอากรและรายได้ระหว่างรัฐกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นด้วยกันเอง กำหนดหลักเกณฑ์และขั้นตอนการถ่ายโอนภารกิจจากราชการส่วนกลางและราชการส่วนภูมิภาคให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นประสานการถ่ายโอนข้าราชการ ข้าราชการส่วนท้องถิ่นและพนักงาน รัฐวิสาหกิจระหว่างส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับคณะกรรมการพนักงานส่วนท้องถิ่นหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เสนอต่อคณะรัฐมนตรีให้มีการกระจายอำนาจหรือการอนุญาตที่มีกฎหมายบัญญัติให้ต้องขออนุมัติและขออนุญาตไปให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเสนอแนะมาตรการด้านการเงิน การคลัง การภาษีอากร การงบประมาณและการรักษาวินัย ทางการเงิน การคลังขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เสนอแนะและเร่งรัดให้มีการตราพระราชบัญญัติ พระราชกฤษฎีกา ออกกฎกระทรวง ประกาศ ข้อบังคับ ระเบียบและคำสั่งที่จำเป็นเพื่อดำเนินการให้เป็นไปตามแผนการกระจายอำนาจ ให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ต่อคณะรัฐมนตรี พิจารณาหลักเกณฑ์การจัดสรรเงินอุดหนุนให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เสนอแนะและจัดระบบการตรวจสอบและการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่น เสนอรายงานเกี่ยวกับการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต่อคณะรัฐมนตรีอย่างน้อยปีละหนึ่งครั้ง

ส่วนการกำหนดอำนาจและหน้าที่ในการจัดระบบการบริการสาธารณะ และกล่าวถึงการจัดการศึกษา โดยในมาตรา 16(9) และมาตรา 17(6) มีใจความสำคัญว่าให้เทศบาลเมืองพัทยา องค์การบริหารส่วนตำบลและองค์การบริหารส่วนจังหวัด มีอำนาจและหน้าที่ในการบริการสาธารณะเพื่อประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่นของตนเอง รวมทั้งการจัดการศึกษา ด้วยซึ่งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะได้รับการจัดสรรภาษีอากรและงบประมาณสนับสนุนอื่นจากรัฐบาล ให้มาดำเนินงานแต่ละประเภทอย่างเหมาะสม

จากใจความสำคัญข้างต้น ทำให้มีคณะข้าราชการครูจำนวนมากเคลื่อนไหวเพื่อต่อต้านการกระจายอำนาจการจัดการศึกษาสู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ด้วยสาเหตุที่ว่า อาจเกิดปัญหาในการจัดการศึกษาและเกิดการขัดแย้งทางด้านความคิด ซึ่งในแต่ละท้องถิ่น อาจเกิดปัญหาต่าง ๆ กัน เช่น ความพร้อมในการจัดการศึกษา คุณภาพตามมาตรฐานการศึกษา และความเป็นเอกภาพทางการศึกษาของชาติ อย่างไรก็ตามในมาตรา 21 วรรคสอง ได้บัญญัติไว้ว่า ในการดำเนินงานตามอำนาจและหน้าที่ที่ระบุไว้ในมาตรา 16 มาตรา 17 มาตรา 18 และมาตรา 19 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอาจร่วมมือกันดำเนินการ หรืออาจร้องขอให้รัฐหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอื่น แล้วแต่กรณีดำเนินการแทนได้

บทบัญญัติดังกล่าวอาจทำให้ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับข้าราชการครูที่จะออกมาเคลื่อนไหว ค่อด้านลดลง หรืออาจจะมีทางลงเอยในการจัดการศึกษาในระดับท้องถิ่นเป็นไปในทางที่ดีได้

กฎหมายต่าง ๆ ได้กล่าวถึงความร่วมมือของชุมชนกับโรงเรียน เพื่อความโปร่งใสในการดำเนินงานต่าง ๆ ของโรงเรียน และสนองตอบความต้องการของท้องถิ่นทั้งสิ้น

2. ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการบริหารแบบมีส่วนร่วม

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการบริหารแบบมีส่วนร่วมได้มีนักการศึกษาเสนอแนะไว้สอดคล้องกันดังนี้

เดวิส (Davis ; อ้างถึงใน ศาสตราจารย์ ชิน โน. 2545 : 22) เสนอแนะการสร้างเงื่อนไขเพื่อนำไปสู่การมีส่วนร่วมดังนี้

1. จะต้องมีเวลาเพียงพอ เพื่อสร้างบรรยากาศมีส่วนร่วมก่อนดำเนินการตามที่พึงประสงค์ การมีส่วนร่วมจะเกิดขึ้นได้ยากในสถานการณ์อันฉุกเฉิน
2. การมีส่วนร่วมในงานต้องไม่ฝ่าฝืนค่านิยมทางเศรษฐกิจของมวลสมาชิกผู้ร่วมงานไม่อาจใช้เวลาทั้งหมดในการดำเนินงานแบบมีส่วนร่วมทุกเรื่องได้
3. หัวข้อของการมีส่วนร่วมจะต้องสอดคล้องกับผู้มีส่วนร่วมในองค์กรหรือบางหัวข้อที่มวลสมาชิกมีความสนใจร่วมกัน หรืองานที่มีความยุ่งยากในการปฏิบัติ
4. ผู้มีส่วนร่วมจะต้องมีความรู้ ขยันหมั่นเพียรและมีความรู้เรื่องของการมีส่วนร่วม

วูม และเย็ตตัน (Vroom and Yetton ; อ้างถึงใน ศาสตราจารย์ ชิน โน. 2545 : 23) เสนอแนะทางในการที่กำหนดว่าเมื่อไรจึงควรมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและมีส่วนร่วมมากน้อยเพียงใดในการตัดสินใจ โดยได้เสนอแนะว่า การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจนั้น ควรขึ้นกับธรรมชาติของปัญหาและสถานการณ์ในการกำหนดรูปแบบและปริมาณของการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ มีทางเลือก 5 วิธี ดังนี้

1. ผู้บริหารใช้ข้อมูลที่มีอยู่แล้ว
2. ผู้บริหารแสวงหาข้อมูลจากผู้อื่นแล้วตัดสินใจเอง
3. ผู้บริหารหารือกับผู้เกี่ยวข้องเป็นรายคน แสวงหาความคิด ข้อเสนอแนะแล้วตัดสินใจ

4. ผู้บริหารปรึกษากับผู้เกี่ยวข้องเป็นกลุ่ม แสวงหาความคิดเห็นร่วมกัน โดยอภิปรายแล้วตัดสินใจ
5. ผู้บริหารร่วมคิดกับกลุ่มเกี่ยวกับสถานการณ์และปัญหา แล้วจึงให้กลุ่มตัดสินใจ

ประเวศ วะสี (2539 : 41) เสนอแนะว่าในกระบวนการของการมีส่วนร่วมนั้น วิธีการสร้างพลังสร้างสรรค์ให้เข้าถึงประชาชน เพื่อจะได้ข้อมูลและวิธีการพัฒนานั้น ทฤษฎีและวิธีการบริหารที่ดีที่สุดวิธีหนึ่ง คือ AIC ซึ่งทฤษฎีและการบริหารที่พัฒนาขึ้นมาใหม่เป็นทฤษฎีที่ใช้กับการพัฒนาที่ยั่งยืนและสลับซับซ้อน เช่น งานพัฒนาชนบท หรืองานที่มีลักษณะดังนี้ เช่น การพัฒนาคนและการพัฒนาองค์กรชุมชน องค์กรเอกชน งานทางเกษตร งานการปกครอง งานกระทรวงศึกษาธิการ และงานนโยบายของรัฐบาล เป็นต้น

การพัฒนาที่ยั่งยืน สลับซับซ้อน ไม่มีพลังสร้างสรรค์ที่เพียงพอและยากต่อการจัดการ ทฤษฎี AIC จะสร้างวิธีการและระบบให้มาเรียนรู้ด้วยกัน โดยคำนึงถึงมิติทางสังคม จิตใจ วิทยาศาสตร์และการบริหารจัดการ วิธีการนี้มีการนำไปใช้ในหลายประเทศทั่วโลก โดยกระบวนการ AIC มาจากคำต่อไปนี้

A (Appreciation) คือ ช่วงซาบซึ้งในคุณค่า ทุกคนพูดถึงระบบ ความคิด จินตนาการ เคารพในความคิดเห็นของผู้อื่น ย่อมเกิดอิสรภาพและพลังสร้างสรรค์

I (Influence) คือ ช่วงปฏิสัมพันธ์หรืออิทธิพลระหว่างกัน ทุกคนแสดง จินตนาการ อย่างเต็มที่ แต่ความจริงนั้นมีข้อจำกัด ช่วยกันคิดว่าจะทำอย่างไร จึงจะนำไปสู่การ นำความคิดนั้นให้กลายเป็นพันธะทางสังคม ที่ต้องนำไปปฏิบัติเป็นแผนกลวิธี

C (Control) คือการเปลี่ยนแปลงแผนกลวิธี แผนการปฏิบัติมีการปรับปรุง แก้ไขและประสานสัมพันธ์

เหตุผลที่ทฤษฎี AIC ใช้ได้ผลดีเพราะได้เรียนรู้จากการทำงานร่วมกัน โดยมีกร ร่วมอุดมการณ์ หรือให้คุณค่าแก่กัน เรียนรู้จากกัน ค้นพบปัจจัยร่วมจากการใช้ชีวิตและทำงาน ร่วมกัน ค้นพบว่า แต่ละคนมีทักษะและการเจรจาต่อรอง เพื่อใช้ทรัพยากรร่วมกัน เพื่อบรรลุ ความต้องการร่วมกัน เป็นการให้สัญญาต่อสาธารณะ ถึงพันธะสัญญาที่ลงมือกระทำในสิ่งที่ เข้าใจและเห็นคุณค่าร่วมกัน จึงเป็นวิธีการที่เป็นองค์รวม (Holistic Method)

จากการศึกษาทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วม สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมนั้น ผู้เกี่ยวข้องควรมีความรู้ในเรื่องนั้นๆ รูปแบบและปริมาณของระดับการมีส่วนร่วมควรจะขึ้นอยู่กับธรรมชาติของปัญหาและสถานการณ์ สำหรับการมีส่วนร่วมในการบริหารงานในรูปแบบ

ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานนั้น ผู้อำนวยการสถานศึกษาทำหน้าที่กรรมการและเลขานุการ ควรเลือกแนวทางการมีส่วนร่วมที่เหมาะสม โดยอาจนำขั้นตอนหรือนำวิธีการของ ทฤษฎีกระบวนการใช้พลังสร้างสรรค์ (AIC) เข้าไปประยุกต์ใช้เพื่อประสิทธิผลของงาน

3. การจัดการศึกษาแบบมีส่วนร่วม

ที่ผ่านมการศึกษาไทยได้มีระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยคณะกรรมการโรงเรียนประถมศึกษา พ.ศ. 2539 ซึ่งได้ประกาศใช้ ตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม 2539 ได้กำหนดองค์ประกอบและคุณสมบัติให้มีคณะกรรมการโรงเรียนทุกโรงเรียน อย่างน้อยโรงเรียนละเก้าคนและไม่เกิน สิบห้าคน ประกอบด้วยสามส่วนเท่ากันดังนี้คือ ผู้บริหาร โรงเรียนและคณะครูในโรงเรียน ผู้ปกครองนักเรียนและศิษย์เก่าของโรงเรียน ผู้ทรงคุณวุฒิจากประชาชน ผู้นำศาสนา บุคคลในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและข้าราชการอื่นที่ไม่สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ และได้กล่าวถึงหน้าที่ของกรรมการโรงเรียนโดยกำหนดนโยบาย แผนแม่บทและแผนพัฒนาของโรงเรียนให้ความเห็นชอบ แผนปฏิบัติการประจำปีของโรงเรียน ให้คำปรึกษาเสนอแนะแนวทาง และมีส่วนร่วมในการบริหารการเงินและงบประมาณของโรงเรียน การแสวงหาและให้การสนับสนุนด้านการเงิน วัสดุ ครุภัณฑ์ อุปกรณ์ต่าง ๆ ตลอดจนวิทยากรภายนอก และภูมิปัญญาของท้องถิ่น การจัดกิจกรรมเสริมสร้างพัฒนาการของนักเรียนทุกด้านทั้งในและนอก โรงเรียนได้รับทราบความก้าวหน้าการดำเนินงานตามแผนของโรงเรียนภาคเรียนละ 1 ครั้ง ประสานงานกับองค์กรในท้องถิ่นทั้งภาครัฐและเอกชนเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน เพื่อการพัฒนาโรงเรียนให้มีการใช้บริการจากโรงเรียน ให้โรงเรียนเป็นแหล่งวิทยากรของชุมชนและร่วมพัฒนาชุมชนและท้องถิ่น แต่งตั้งที่ปรึกษา หรือคณะอนุกรรมการเพื่อดำเนินงานอย่างใดอย่างหนึ่งตามที่กรรมการโรงเรียนมอบหมาย

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 43 ได้กำหนดให้บุคคลมีสิทธิได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่าสิบสองปี โดยรัฐไม่เก็บค่าใช้จ่ายและกำหนดให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา และมาตรา 81 กำหนดให้มีกฎหมายการศึกษาแห่งชาติ ปรับปรุงการศึกษาให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ และพัฒนาวิชาชีพครู ส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549) เพื่อให้การพัฒนาประเทศเป็นไปตามจุดมุ่งหมายของวิสัยทัศน์ร่วมภายใต้ “ปรัชญาของเศรษฐกิจ

พอเพียง” และสังคมไทยที่พึงประสงค์ในอนาคต แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545 – 2549) จึงกำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมายหลักของการพัฒนาประเทศไว้ ดังนี้

1. เพื่อแก้ปัญหาความยากจนและเพิ่มศักยภาพและโอกาสของคนไทยในการพึ่งพาตนเอง คนยากจนและผู้ด้อยโอกาสได้รับโอกาสในการศึกษาและบริการทางสังคมอย่างเป็นธรรมและทั่วถึง เศรษฐกิจมีการขยายตัวอย่างเพียงพอต่อการสร้างงานและรายได้ที่ช่วยสนับสนุนการลดความยากจน และมีการส่งเสริมการเติบโตของภาคเศรษฐกิจที่คนยากจนส่วนใหญ่พึ่งพิง

2. เพื่อฟื้นฟูเศรษฐกิจภายในให้เข้มแข็ง มีเสถียรภาพ และมีภูมิคุ้มกัน รวมทั้งมีการปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจ เพื่อเพิ่มผลผลิตการผลิตและรักษาสมรรถนะทางเศรษฐกิจในการแข่งขันของประเทศ

3. เพื่อวางรากฐานการพัฒนาประเทศระยะยาวให้สามารถพึ่งตนเองได้อย่างเท่าทันโลก โดยการพัฒนาคูณภาพคนและสร้างระบบคุ้มครองความมั่นคงทางสังคม มีการดูแลจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและเครือข่ายชุมชน ให้เกิดการเชื่อมโยงการพัฒนาชนบทและเมืองอย่างยั่งยืน ควบคู่กับการพัฒนาวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยีที่เหมาะสมกับสังคมไทย

4. เพื่อให้เกิดการบริหารจัดการที่ดีในสังคมไทยทุกระดับ เป็นพื้นฐานให้การพัฒนาประเทศเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ มีความโปร่งใส ประชาชนมีส่วนร่วมกันคิด ร่วมกันทำ และร่วมกันรับผิดชอบ สามารถตรวจสอบได้

ต่อมารัฐบาลได้ให้ความสำคัญต่อการจัดการศึกษา โดยตราพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 เมื่อความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีของวิทยาการต่าง ๆ จึงต้องมีการพัฒนาการศึกษาไปควบคู่กัน เพื่อให้การบริหารจัดการการศึกษาของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องไปกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้บัญญัติเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมไว้ในมาตรา 8 (2) กำหนดว่าให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ซึ่งเป็นหลักการสำคัญของรูปแบบการจัดการศึกษาในปัจจุบัน และในอนาคตที่จะต้องให้สังคมทุกสังคม ชุมชนทุกชุมชน ตลอดจนองค์กรต่าง ๆ ได้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา มาตรา 9 (6) ได้บัญญัติเกี่ยวกับโครงสร้างและกระบวนการจัดการศึกษา โดยให้ยึดหลัก การมีส่วนร่วมของบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบัน

ศาสนา สถานประกอบการและสถาบันสังคมอื่น มาตรา 24(6) การจัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ตลอดเวลา ทุกสถานที่ มีการประสานความร่วมมือกับบิดา มารดา ผู้ปกครอง และบุคคลในชุมชนทุกฝ่าย เพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ มาตรา 29 กำหนดให้สถานศึกษาร่วมกับบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน โดยจัดกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชนเพื่อให้ชุมชน มีการจัดการศึกษาอบรม มีการแสวงหาความรู้ ข้อมูลข่าวสาร และรู้จักเลือกสรรภูมิปัญญาและวิทยาการต่าง ๆ เพื่อพัฒนาชุมชนให้สอดคล้องกับสภาพปัญหา และความต้องการรวมทั้งวิธีการสนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การพัฒนาระหว่าง ชุมชน มาตรา 57 กำหนดให้หน่วยงานทางการศึกษาระดมทรัพยากรบุคคลในชุมชน ให้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา โดยนำประสบการณ์ ความรอบรู้ ความชำนาญ และภูมิปัญญาท้องถิ่นของบุคคลดังกล่าวมาใช้เพื่อให้เกิดประโยชน์ทางการศึกษา และยกย่องเชิดชูผู้ที่ส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษา มาตรา 58(2) กำหนดให้บุคคล ครอบครัว ชุมชนองค์กรชุมชน องค์กรเอกชน องค์กร วิชาชีพ สถาบันทางศาสนา สถานประกอบการและสถาบันสังคมอื่นระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา โดยเป็นผู้จัด และมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาบริจาคทรัพย์สินและทรัพยากรอื่นให้แก่สถานศึกษา และมีส่วนร่วมรับภาระค่าใช้จ่ายทางการศึกษาตามความเหมาะสมและความจำเป็น ดังนั้นบทบาทและภาระหน้าที่ของการจัดการศึกษาปัจจุบันและในอนาคตจะไม่ทิ้งเรื่องของครู และ โรงเรียนเท่านั้น ทุกฝ่าย ทุกองค์กร ทุกสถาบันจะต้องเข้ามามีบทบาทมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของโรงเรียน โดยเฉพาะ โรงเรียนในชนบทที่ใกล้ชิดกับชุมชนมากที่สุด จะต้องอาศัยความร่วมมือจากชุมชน องค์กรท้องถิ่นอยู่อย่างสม่ำเสมอ

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา 20 แห่งพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2543 ประกอบกับมาตรา 25 แห่งพระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม พ.ศ. 2543 กระทรวงศึกษาธิการจึงได้ออกระเบียบขึ้นใช้บังคับใหม่ (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. 2543 : 8-11) ระเบียบนี้เรียกว่า ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2543 และให้ยกเลิกระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยคณะกรรมการ โรงเรียนประถมศึกษา พ.ศ. 2539 จากระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยคณะกรรมการสถานศึกษา ขั้นพื้นฐาน “กรรมการ” หมายความว่า กรรมการในคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานให้มีกรรมการสถานศึกษาอย่างน้อยสถานศึกษาละเก้าคน แต่ไม่เกินสิบห้าคน ประกอบด้วย “ผู้แทนผู้ปกครอง” ได้แก่ ผู้แทนของผู้มีรายชื่อเป็นผู้ปกครองตาม

ทะเบียนนักเรียนที่กำลังศึกษา อยู่ในสถานศึกษานั้น จำนวนไม่เกินสองคน “ผู้แทนครู” ได้แก่ ผู้แทนของข้าราชการครูผู้ปฏิบัติการสอนและผู้ช่วยผู้บริหารสถานศึกษานั้น จำนวนไม่เกินสองคน “ผู้แทนองค์กรชุมชน” ได้แก่ ผู้แทนของชมรม สมาคม มูลนิธิ องค์กรเอกชน หรือกลุ่มบุคคลในรูปอื่นใด ที่ดำเนินกิจกรรมเพื่อประโยชน์ของสาธารณะ และมีที่ตั้งอยู่ในเขตบริการของสถานศึกษานั้น จำนวนไม่เกินสองคน “ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น” ได้แก่ ผู้แทนของเทศบาล องค์กรบริหารส่วนจังหวัด องค์กรบริหารส่วนตำบล กรุงเทพมหานคร เมืองพัทยา หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรูปแบบอื่น จำนวนไม่เกินสองคน “ผู้แทนศิษย์เก่า” ได้แก่ ผู้แทนของสมาคมศิษย์เก่า ชมรมศิษย์เก่า หรือบุคคลที่เคยศึกษาจากสถานศึกษานั้น จำนวนไม่เกินสองคน และ “ผู้ทรงคุณวุฒิ” ได้แก่ ผู้นำทางศาสนา ผู้ทรงภูมิปัญญาไทยในท้องถิ่น ข้าราชการบำนาญ ข้าราชการอื่นนอกสังกัดสถานศึกษา พนักงานรัฐวิสาหกิจ เจ้าหน้าที่ ในหน่วยงานอื่นของรัฐ เจ้าของหรือผู้บริหารสถานประกอบการ โดยกำหนดให้กรรมการมีหน้าที่ในการกำหนดคน โยบาย และแผนพัฒนาของสถานศึกษา ให้ความเห็นชอบแผนปฏิบัติการประจำปีของสถานศึกษา ให้ความเห็นชอบในการจัดทำสาระหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่นกำกับ และติดตามการดำเนินงานตามแผนของสถานศึกษา ส่งเสริมและสนับสนุนให้เด็กทุกคนในเขตบริการ ได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างทั่วถึงมีคุณภาพและมาตรฐาน ส่งเสริมให้มีการพิทักษ์สิทธิเด็ก ดูแลเด็กพิการ เด็กด้อยโอกาส และเด็กที่มีความสามารถพิเศษ ให้ได้รับการพัฒนาเต็มตามศักยภาพ เสนอแนวทางและมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ ด้านวิชาการ ด้านงบประมาณ ด้านการบริหารงานบุคคล และด้านการบริหารทั่วไปของสถานศึกษา ส่งเสริมให้มีการระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษาตลอดจนวิทยากรภายนอก และภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อเสริมสร้างพัฒนาการของนักเรียนทุกด้าน รวมทั้งสืบสานจารีตประเพณี ศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่นและของชาติ เสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชนตลอดจนประสานงานกับองค์กรทั้งภาครัฐและเอกชน เพื่อให้สถานศึกษาเป็นแหล่งวิชาการของชุมชน และมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนและท้องถิ่น ให้ความเห็นชอบในการรายงานผล การดำเนินงานประจำปีของสถานศึกษาต่อสาธารณชน แต่งตั้งที่ปรึกษาและหรือคณะอนุกรรมการเพื่อดำเนินงานตามระเบียบนี้ตามที่เห็นสมควรและปฏิบัติการอื่นตามที่ได้รับมอบหมาย จากหน่วยงานต้นสังกัดของสถานศึกษานั้น

แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารแบบมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

อนงค์ พัฒนจักร (2535 : 43 ; อ้างอิงมาจาก Norman Upshot. 1981 : 10-21)

สร้างกรอบลักษณะ รูปแบบของการมีส่วนร่วม 4 รูปแบบ คือ

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) โดยอาจเป็นการตัดสินใจตั้งแต่ในระยะเริ่มต้น การตัดสินใจในช่วงของกิจกรรมและการตัดสินใจในการดำเนินกิจกรรม
2. การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม (Implementation) ที่เป็นไปทั้งการเข้าร่วมโดยมีการสนับสนุนทั้งทางด้านการทรัพยากรหรือการเข้าร่วมในการบริหารและการร่วมมือ รวมถึง เข้าร่วมในการลงแรงร่วมใจ
3. มีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ (Benefits) ซึ่งอาจเป็นผลประโยชน์ทางวัตถุ ทางสังคมหรือโดยส่วนตัวอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือหลายอย่างควบคู่กันไป
4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation) ในรูปแบบนี้นับเป็นการควบคุมตรวจสอบการดำเนินกิจกรรมทั้งหมด และเป็นการแสดงถึงการปรับตัวในการมีส่วนร่วมต่อไป

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (ม.ป.ป. : 23-30) ลักษณะของการมีส่วนร่วมของชุมชนและองค์กรท้องถิ่นในการพัฒนาโรงเรียนต้องดำเนินการดังนี้

1. การสำรวจสภาพปัจจุบัน ปัญหา โดยการจัดประชุมครู ชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการพัฒนา
2. การรวบรวมวิเคราะห์ข้อมูล จัดการประชุม อบรม สัมมนาผู้นำชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และขอความร่วมมือสนับสนุนกิจกรรมของโรงเรียน
3. การจัดทำแผนและ โครงการ นำข้อมูลจากการศึกษา การสำรวจมา รวบรวมเป็นระบบ แล้วดำเนินการศึกษาวิเคราะห์ จัดทำแผน โครงการเพื่อปรับปรุงแก้ไข ปัญหาของชุมชน โดยใช้กระบวนการทางการศึกษาและพัฒนาชุมชน
4. วิธีดำเนินการ การกำหนดระยะเวลา วิธีการปฏิบัติให้เกิดการพัฒนาและแก้ไขปัญหที่ชุมชนประสบ โดยการให้ชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการ แก้ไขปัญหาของชุมชนและโรงเรียน
5. การติดตามประเมินผล การดำเนินงานตามขั้นตอน ควรมีการปฏิบัติอย่างเป็นระบบ ถูกต้อง สม่าเสมอ มีการสร้างแบบประเมิน ติดตาม นิเทศผลการดำเนินงาน เพื่อเป็นข้อสนเทศเพื่อการปรับปรุงพัฒนา

บัญญัติ แก้วส่อง (2539 : 28) กล่าวถึงแนวคิดทฤษฎีของ Cohen และ Upholf โดยจำแนกรูปแบบ หรือขั้นตอนการมีส่วนร่วม 4 ขั้นตอน ได้แก่

1. ขั้นการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ในกระบวนการของการตัดสินใจเป็น ประการแรกสุดที่ต้องกระทำ คือการกำหนดความต้องการและการจัดลำดับความสำคัญ เลือก นโยบาย ตั้งแต่การตัดสินใจช่วงเริ่มต้น ช่วงดำเนินการวางแผนและช่วงการปฏิบัติตามแผนที่ วางไว้

2. ขั้นการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ในส่วนที่เป็นองค์ประกอบของการ ดำเนินงาน โครงการนั้นจะ ได้มาจากคำถามที่ว่า ใครจะทำประ โยชน์ให้แก่โครงการได้บ้างโดย วิธีใด

3. ขั้นการมีส่วนร่วมในการรับผลประ โยชน์ ทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพ ต้องพิจารณาการกระจายผลประ โยชน์ภายในกลุ่มด้วย

4. ขั้นการมีส่วนร่วมในการประเมินผล สิ่งที่สำคัญที่ต้องสังเกต คือ ความเห็นความชอบและความคาดหวัง ซึ่งจะมีอิทธิพลสามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของ บุคคลในกลุ่มได้

สมยศ นาวิการ (2540 : 80) ให้แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารแบบมีส่วนร่วมว่า ทุก คนสามารถปรับปรุงงาน ได้หากมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ และได้รับการยอมรับในการ ปฏิบัติงาน ของผู้บริหารในปัจจุบันมากขึ้น

ธรรมรส โชติบุญขร (2540 : 220) ให้แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารแบบมีส่วนร่วม ไว้ดังนี้

1. การบริหารโดยการมีส่วนร่วม เป็นรูปแบบการบริหารที่ผู้บริหารใช้ ยุทธศาสตร์ระดมกำลังความคิด จิตใจให้เกิดพลังทางการบริหาร โดยพฤติกรรมการบริหารที่ เอื้อต่อรูปแบบการบริหาร

2. การบริหารแบบมีส่วนร่วม เป็นการบริหารองค์กรที่ได้ทั้ง ฝีมื้อ หัวใจและ ความคิด เป็นการบริหารที่มีประสิทธิภาพตามความคาดหวังทางการบริหาร โดยได้รับการ พิสูจน์จากการวิจัยตามเงื่อนไขต่างๆแล้ว

3. การบริหารแบบมีส่วนร่วม เป็นการจัดกิจกรรมและให้ผู้ปฏิบัติงานร่วม คิด ร่วมทำ ตั้งแต่ระดับกลุ่มเล็กจนกระทั่งกิจกรรมที่เป็นความรับผิดชอบมากขึ้น

4. การนำการบริหารแบบมีส่วนร่วมไปใช้ มีปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญ คือ ผู้บริหาร บรรยากาศขององค์กร นิสัยและความคิดเห็นของผู้ร่วมงาน ในองค์กร

การมีส่วนร่วมของประชาชนต้องเน้นที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหา และจัดลำดับความสำคัญของปัญหา การวิเคราะห์สาเหตุและที่มาของปัญหา การเลือกวิธีการ

และการวางแผนในการแก้ไขปัญหา การดำเนินการตามแผน และการประเมินผล เพื่อวิเคราะห์ปัญหา อุปสรรคและปัจจัยที่มีส่วนทำให้เกิดความสำเร็จในการพัฒนา ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้

1. ร่วมทำการศึกษาค้นคว้าปัญหาและสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน ตลอดจนความต้องการของชุมชน
2. ร่วมพัฒนาและสร้างรูปแบบ และวิธีการเพื่อสร้างสรรค์สิ่งใหม่ที่เป็นประโยชน์และสนองความต้องการมากยิ่งขึ้น
3. ร่วมวางแผนนโยบาย แผนงาน โครงการหรือกิจกรรม
4. ร่วมตัดสินใจใช้ทรัพยากรที่มีจำกัดให้เป็นประโยชน์ต่อประชาชน โดยการมีส่วนร่วม
5. ร่วมจัดหรือปรับปรุงระบบการบริหารงาน เพื่อพัฒนาให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล
6. ร่วมการลงทุนในกิจกรรม โครงการ ตามขีดความสามารถของตนเองและหน่วยงาน
7. ร่วมควบคุม ติดตาม ประเมินผลและร่วมบำรุงรักษา โครงการและกิจกรรมที่ทำไว้ โดยเอกชนและรัฐบาลได้ประโยชน์ตลอดไป

ประยูร อาษานาม (2541 : 19) กล่าวถึง รูปแบบการมีส่วนร่วมว่าการทำงานเป็นทีมมีหลายรูปแบบ เช่น คณะกรรมการ คณะอนุกรรมการ คณะทำงาน เป็นต้น โดยทั่วไปลักษณะทำงานมีผู้นำทีมงานและสมาชิกในทีมงาน ถ้าหากคนในทีมงานมีประสบการณ์การทำงานในรูปคณะกรรมการจะสามารถประยุกต์ใช้กับงานคณะกรรมการหรือคณะทำงานอื่น ๆ ได้

สิปปนนท์ เกตุทัต (2541 : 17) กล่าวว่า ชุมชนและประชาชนตื่นตัวเคลื่อนไหวเรียกร้อง ผลักดันการศึกษาในชุมชน เป็นกลไกที่สำคัญที่สุดที่เฟื่องรอมานาน ในการยกระดับการศึกษาของประเทศนั้น หมายถึง รัฐเกื้อหนุน ชุมชนมีพลัง การปฏิรูปการศึกษาจึงจะประสบผลสำเร็จ

สุรัฐ ศิลปอนันต์ (2542 : 8-11) ให้แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ ด้านการศึกษาว่า การปฏิรูปการศึกษาจะต้องให้ผู้เรียน ครู ผู้บริหาร ผู้ปกครองและชุมชนมีส่วนร่วมอย่างจริงจัง เริ่มตั้งแต่การวางแผน การพัฒนาสถานศึกษา การจัดการเรียนการสอน การพัฒนาปรับปรุงสถานศึกษา และการติดตามประเมินผล โดยการปฏิรูประบบบริหารและการจัดการให้มีเอกภาพ และมีการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น โดยเน้นให้สถานศึกษาเป็น

หน่วยงานวางแผนยุทธศาสตร์ของการจัดการศึกษาในท้องถิ่น เปิดโอกาสให้บุคคล ครอบครัวยุวมชน องค์กรพัฒนาระบบการวางแผน ระดมทรัพยากร การควบคุม กำกับติดตามและประเมินผลที่เอื้อต่อการพัฒนาคุณภาพและประสิทธิภาพการจัดการศึกษา และให้หน่วยงานทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรท้องถิ่นและผู้ประกอบการได้เข้ามามีส่วนร่วมเป็นคณะกรรมการทุกระดับ เพื่อสร้างแนวร่วมการปฏิรูปการศึกษาให้เกิดขึ้นในสังคมและชุมชน

อุทัย บุญประเสริฐ (2543 : ค) ได้สรุป“หลักการมีส่วนร่วม”(Participation or Collaboration) ไว้ว่าเปิด โอกาสให้ผู้เกี่ยวข้องและผู้มีส่วน ได้ส่วนเสียได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจและร่วมจัดการศึกษาทั้งครู ผู้ปกครอง ตัวแทนชุมชน ตัวแทนศิษย์เก่าและตัวแทนนักเรียน การที่บุคคลมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาจะเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของและจะรับผิดชอบในการจัดการศึกษามากขึ้น การคืนอำนาจการจัดการศึกษาให้ประชาชนในอดีต การจัดการศึกษาจะทำกันหลากหลายบางแห่งให้วัด หรือองค์กรในท้องถิ่นเป็นผู้ดำเนินการ ต่อมาให้มีการรวมการจัดการศึกษาไปให้กระทรวงศึกษาธิการเพื่อให้เกิดเอกภาพและมาตรฐานทางการศึกษา แต่เมื่อประชากรเพิ่มมากขึ้นความเจริญต่าง ๆ รุดหน้าไปอย่างรวดเร็ว การจัดการศึกษา โดยส่วนกลางเริ่มมีข้อจำกัด เกิดความล่าช้าและไม่ตอบสนองความต้องการของผู้เรียนและชุมชนอย่างแท้จริง จึงต้องมีการคืนอำนาจให้ท้องถิ่นและประชาชนได้จัดการศึกษาเองอีกครั้งตามแผนที่วางไว้

จากการศึกษาแนวคิดของการบริหารแบบมีส่วนร่วม สรุปได้ว่า รูปแบบของการบริหารแบบมีส่วนร่วมมีหลายรูปแบบ โดยทั่วไปมี 4 ขั้นตอน คือการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ และการมีส่วนร่วมในการประเมินผล ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องควรมีส่วนร่วมในการดำเนินงานทุกขั้นตอน ตั้งแต่การวางแผนร่วมกัน การปฏิบัติตามแผนที่วางไว้ร่วมกัน การช่วยกันติดตาม ตรวจสอบ และประเมินผลร่วมกัน หากเป็นการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาที่สามารถสนองตอบความต้องการของชุมชน สังคมและท้องถิ่น ได้ นับว่าเป็นการจัดการศึกษาที่มีคุณภาพ และสถานศึกษาที่จัดการศึกษาควรอาศัยการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยผ่านทางคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

แนวคิดในการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน (SBM : School-Based Management)

การปฏิรูปการศึกษาและการกระจายอำนาจการศึกษากับการบริหารแบบมีส่วนร่วม เป็นหัวใจหรือเป็นหลักสำคัญสำหรับการบริหาร โดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน ปัญญา แก้วกียูร และสุภัทร พันธุ์พัฒนากุล (2545 : 3-7) กล่าวถึงการบริหารจัดการศึกษาที่ใช้โรงเรียนเป็นฐาน

ด้านแนวคิดเรื่องการมีส่วนร่วมของบุคคลในองค์กรนั้น พบว่า เริ่มมาตั้งแต่ประมาณปี ค.ศ. 1930 แนวคิดดังกล่าวได้รับความสนใจและนำมาใช้ในการปฏิบัติกันมากในประเทศสหรัฐอเมริกาในราวปี ค.ศ.1960 เป็นต้นมา นักวิชาการที่มีชื่อเสียง เช่น Chris Argyris, Douglas McGregor และ Rensis Likert ได้ให้แนวคิดกับการบริหารแบบร่วมมือหรือแบบการมีส่วนร่วม (Participative Management) ซึ่งเป็นที่ยอมรับกันมากในบรรดานักบริหารวงการต่าง ๆ รวมทั้งด้านการศึกษาด้วย โดยเชื่อว่าการบริหารแบบมีส่วนร่วมจะทำให้ได้ผลผลิตเพิ่มขึ้น และผู้ปฏิบัติงานมีความพึงพอใจ ในงานมากขึ้น การมีส่วนร่วมแบบนี้ จึงเป็นวิธีการที่ทำให้เกิดความร่วมมือร่วมใจและเป็นแนวทางในการกระจายอำนาจหน้าที่ในองค์กร เป็นส่วนของการปรับโครงสร้างองค์กร (Restructure) และปรับกระบวนการสู่ระดับต่างตลอดทั่วทั้งองค์กร แนวคิดนี้ได้แพร่เข้าไปสู่องค์กรที่เป็นธุรกิจการบริหาร และองค์กรทางการศึกษามากขึ้นเรื่อย ๆ และกลายเป็นส่วนสำคัญที่เป็นหัวใจตามแนวคิดเรื่องการบริหาร โดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน (School – Based Management) ในที่สุด

อนุสรณ์ พุเจริญ (2545 : 34) ให้ความหมาย School-Based management (SBM) ว่าหมายถึง การบริหารและจัดการศึกษาที่หน่วยปฏิบัติ โดยมีโรงเรียนเป็นฐานหรือเป็นองค์กรหลักในการจัดการศึกษา ซึ่งจะต้องมีการกระจายอำนาจการบริหารและจัดการศึกษาจากส่วนกลางไปยังโรงเรียน ให้โรงเรียนมีอำนาจ หน้าที่ ความรับผิดชอบ มีความอิสระคล่องตัวในการบริหารจัดการ ทั้งด้านวิชาการ งบประมาณ บุคลากร และการบริหารทั่วไป ภายใต้คณะกรรมการโรงเรียนซึ่งประกอบด้วย ผู้แทนผู้ปกครอง ผู้แทนครู ผู้แทนองค์กรชุมชน ผู้แทนศิษย์เก่า ผู้แทนนักเรียนและผู้บริหารโรงเรียน เพื่อให้การจัดการศึกษาเป็นไปโดยมีส่วนร่วมและตรงตามความต้องการ ของผู้เรียน ผู้ปกครองและชุมชนมากที่สุด

ซึ่งหลักการสำคัญของการบริหารแบบ School-Based management (อนุสรณ์ พุเจริญ. 2545 : 34-35) ได้แก่

1. หลักการกระจายอำนาจ (Decentralization) เป็นการกระจายอำนาจจัดการศึกษาจากกระทรวงและส่วนกลาง ไปยังสถานศึกษาให้มากที่สุด โดยมีความเชื่อว่าโรงเรียนเป็นหน่วยสำคัญในการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการศึกษาของเด็ก

2. หลักการมีส่วนร่วม (Participation or Collaboration or Involvement) เปิดโอกาสให้ผู้ที่เกี่ยวข้องและผู้มีส่วนได้มีส่วนเสียมีส่วนร่วมในการจัดการบริหาร ตัดสินใจ และร่วมจัดการศึกษา ทั้งครู ผู้ปกครอง ตัวแทนชุมชน ตัวแทนศิษย์เก่า และตัวแทนนักเรียน การที่บุคคลมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา จะเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของและจะรับผิดชอบใน

การจัดการศึกษามากขึ้น

3. หลักการคืนอำนาจจัดการศึกษาให้ประชาชน (Return Power to People) ในอดีตการจัดการศึกษาจะทำการกันหลากหลาย บางแห่งก็ให้วัดหรือองค์กรในท้องถิ่นเป็นผู้ดำเนินการ ต่อมา มีการรวมการจัดการศึกษาไปให้กระทรวงศึกษาธิการเพื่อให้เกิดเอกภาพและมาตรฐานทางการศึกษา แต่เมื่อประชากรเพิ่มมากขึ้น ความเจริญต่าง ๆ รุดหน้าไปอย่างรวดเร็ว การจัดการศึกษาโดยส่วนกลางเริ่มมีข้อจำกัด เกิดความล่าช้าและไม่ตอบสนองความต้องการของผู้เรียนและชุมชนอย่างแท้จริง จึงต้องมีการคืนอำนาจให้ท้องถิ่นและประชาชนได้จัดการศึกษาเองอีกครั้ง

4. หลักการบริหารตนเอง (Self-managing) ในระบบการศึกษาทั่วไปมักกำหนดให้โรงเรียนเป็นหน่วยปฏิบัติตามนโยบายของส่วนกลาง โรงเรียนไม่มีอำนาจอย่างแท้จริง สำหรับการบริหาร โดยใช้โรงเรียนเป็นฐานนั้น ไม่ได้ปฏิเสธเรื่องการทำงานให้บรรลุเป้าหมายและนโยบายของส่วนรวม แต่มีความเชื่อว่าการทำงานให้บรรลุเป้าหมายทำได้หลายวิธี การที่ส่วนกลางทำหน้าที่เพียงกำหนดนโยบายและเป้าหมายแล้วปล่อยให้โรงเรียนมีระบบการบริหารด้วยตนเอง โดยให้โรงเรียนมีอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบในการดำเนินงานซึ่งอาจดำเนินงานได้หลากหลายด้วย วิธีการที่แตกต่างกัน แล้วแต่ความพร้อมและสถานการณ์ของโรงเรียน ผลที่ได้น่าจะมีประสิทธิภาพสูงกว่าเดิม ที่ทุกอย่างถูกกำหนดมาด้วยส่วนกลาง ไม่ว่าจะโดยทางตรงหรือทางอ้อม

5. หลักการตรวจสอบและถ่วงดุล (Check and Balance) ส่วนกลางมีหน้าที่กำหนดนโยบายและควบคุมมาตรฐาน มีองค์กรอิสระทำหน้าที่ตรวจสอบคุณภาพการบริหารและจัดการศึกษา เพื่อให้มีคุณภาพและมาตรฐานเป็นไปตามกำหนด และเป็นไปตามนโยบายของชาติ จากหลักการดังกล่าวทำให้เกิดความเชื่อมั่นว่าการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานจะเป็นการบริหารงานที่ทำให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากกว่ารูปแบบการจัดการศึกษาที่ผ่านมา

รูปแบบการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน 4 รูปแบบ ได้แก่

1. รูปแบบที่มีผู้บริหารโรงเรียนเป็นหลัก (Administration Control SBM) ผู้บริหารเป็นประธานคณะกรรมการ ส่วนกรรมการอื่น ๆ ได้มาจากการเลือกตั้งหรือคัดเลือกจากกลุ่มผู้ปกครอง ครู และชุมชน คณะกรรมการมีบทบาทให้คำปรึกษา แต่อำนาจการตัดสินใจยังคงอยู่ที่ผู้บริหารโรงเรียน

2. รูปแบบที่มีครูเป็นหลัก (Professional Control SBM) เกิดจากแนวคิด ที่ว่า

ครูเป็นผู้ใกล้ชิดนักเรียนมากที่สุด ย่อมรู้ปัญหาดีกว่า และสามารถแก้ปัญหาได้ตรงจุด ตัวแทน คณะครูจะมีสัดส่วนมากที่สุดในคณะกรรมการโรงเรียน ผู้บริหารคงเป็นประธาน คณะกรรมการโรงเรียน บทบาทของคณะกรรมการเป็นคณะกรรมการบริหาร

3. รูปแบบที่ชุมชนมีบทบาทหลัก (Community Control SBM) แนวคิดสำคัญ คือ การจัดการศึกษาควรตอบสนองความต้องการและค่านิยมของผู้ปกครองและชุมชนมากที่สุด ตัวแทนของผู้ปกครองและชุมชนมากที่สุด ตัวแทนผู้ปกครองและชุมชนจึงมีสัดส่วนใน คณะกรรมการ โรงเรียนมากที่สุด ตัวแทนของผู้ปกครองและชุมชนเป็นประธานคณะกรรมการ โดยมีผู้บริหารโรงเรียนเป็นกรรมการและเลขานุการ บทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการ โรงเรียนเป็น คณะกรรมการบริหาร

4. รูปแบบที่ครูและชุมชนมีบทบาทหลัก (Professional Community Control SBM) แนวคิดเรื่องนี้ เชื่อว่าทั้งครูและผู้ปกครองต่างมีความสำคัญในการจัดการศึกษาให้แก่เด็ก เนื่องจากทั้งสองกลุ่มต่างอยู่ใกล้ชิดกับนักเรียนมากที่สุด รับรู้ปัญหาและความต้องการได้ดีที่สุด สัดส่วนของครูและผู้ปกครอง(ชุมชน)ในคณะกรรมการ โรงเรียนจะมีเท่าๆ กัน แต่มากกว่า ตัวแทนกลุ่มอื่นๆ ผู้บริหารโรงเรียนเป็นประธาน บทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการ โรงเรียน เป็นคณะกรรมการบริหาร

เงื่อนไขความสำเร็จของการนำ SBM ไปสู่การปฏิบัติ

1. ต้องเลือกผู้บริหารที่ถูกต้อง เป็นผู้บริหารที่มีอำนาจความเชี่ยวชาญ คือ ผู้บริหารต้องมีคุณลักษณะของผู้นำทางวิชาการอย่างแท้จริง สามารถให้ความช่วยเหลือ ทาง วิชาการ ได้ นิเทศได้ และเป็นแบบอย่างที่ดี สามารถจูงใจให้ครูทุกคนอยากทำงานและมุ่งไปที่ ความสำเร็จของงาน

2. ผู้บริหาร ครูและคณะกรรมการ โรงเรียนต้องมีความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ ของตน ไม่ว่าจะ เป็นบทบาทของประธาน บทบาทของเลขานุการ บทบาทของกรรมการ โดยเฉพาะกรรมการที่เป็นพ่อแม่ผู้ปกครอง องค์กรเอกชน องค์กรชุมชนซึ่งยังไม่ค่อยมีความรู้ และประสบการณ์เรื่องการบริหารและการจัดการศึกษา ฉะนั้นผู้บริหารสถานศึกษาจะต้อง พยายาม เข้าหาชุมชนให้มากขึ้นและประการสำคัญที่สุดคือทุกฝ่ายต้องคำนึงถึง ผลประโยชน์ของการศึกษาและนักเรียนเป็นสำคัญ

3. ต้องมีการกระจายอำนาจอย่างแท้จริงทั่วทั้งโรงเรียน ให้ทุกคนที่เกี่ยวข้อง มีส่วนร่วมมากที่สุดในทุกกิจกรรม และเน้นการทำงานเป็นทีม

4. ต้องเน้นการพัฒนาวิชาชีพให้แก่บุคลากรในโรงเรียน

5. ต้องให้ความสำคัญกับการสื่อสาร เผยแพร่และประชาสัมพันธ์ เพื่อความรู้ ความเข้าใจ และการยอมรับ

6. ต้องให้รางวัลกับผู้ที่มีผลงานจริง โปร่งใสและเป็นระบบคุณธรรม เพื่อเสริมแรงจูงใจ ให้สมาชิกองค์กรได้ทำงานอย่างมีความสุข

7. ต้องเน้นที่ผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียน เพราะการเรียนรู้คือหัวใจของการบริหาร และการจัดการศึกษาที่สถานศึกษาต้องจัดการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน มีการประเมินผลตามสภาพจริง มีแผนการเรียน และมีวิจัยในชั้นเรียน

8. ต้องมียุทธศาสตร์การสร้างเครือข่าย เช่น เครือข่ายผู้ปกครอง เครือข่ายศิษย์เก่า จะเห็นได้ว่าแม้แต่การบริหาร โดยโรงเรียนเป็นฐาน ต้องยึดหลักการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทั้งโรงเรียนและชุมชน เพื่อให้การจัดการศึกษาในท้องถิ่นนั้นๆ ได้สอดคล้องกับ ความต้องการของชุมชน และตัวผู้เรียนเอง

จากสาระสำคัญดังกล่าวนี้จะเห็นได้ว่า การบริหาร โดยใช้โรงเรียนเป็นฐานนั้น หมายถึง การทำงานของโรงเรียนเป็นไปตามความต้องการจำเป็น (Needs) ของโรงเรียนเอง โดยมีสมาชิกโรงเรียนซึ่งประกอบด้วย คณะกรรมการที่มาจากผู้บริหารโรงเรียน ตัวแทนครู ตัวแทนผู้ปกครอง ตัวแทนนักเรียน เป็นต้น มีอำนาจหน้าที่ และความรับผิดชอบในการตัดสินใจ ในการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในการแก้ปัญหา และจัดกิจกรรมทางการศึกษาของโรงเรียนให้มีประสิทธิภาพ และเพื่อการพัฒนาของโรงเรียนเอง ซึ่งจะตรงกันข้ามกับแนวคิดในการบริหารโดยการควบคุมจากภายนอก (External Control Management) ซึ่งเป็นลักษณะการบริหารแบบดั้งเดิมที่โรงเรียนจะถูกควบคุมโดยหน่วยงานจากส่วนกลาง นโยบายการบริหารก็มักจะ ไม่ตรงกับความต้องการหรือธรรมชาติของผู้เรียนอีกทั้งสมาชิกที่อยู่ในโรงเรียนก็ไม่มีบทบาทสำคัญ หรือไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการบริหารงาน

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2543 : 55-58) ได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการสร้างพลังสร้างสรรค์ของชุมชน (Appreciation Influence Control: AIC) เพื่อพัฒนาการศึกษาโดยแนวคิด AIC พอสรุปได้ 3 ประการ ดังนี้

1. กลุ่มคนหรือชุมชนมีพลังที่จะเอาชนะปัญหา
 2. พลังที่อยู่โดดเดี่ยวอาจจะใช้ไปในทางลบ
 3. การจัดการพัฒนาให้เป็นพลังเชิงบวกเป็นพลังแห่งความรักและสร้างสรรค์
- หลักการของ AIC ในมิติของการวางแผน สรุปได้เป็น 5 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 การมีส่วนร่วมในขั้นริเริ่มการพัฒนา โดยการระดมความคิดของบุคลากรและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง เป็นขั้นตอนที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา ภายในชุมชน ตลอดจนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ กำหนดความต้องการของการชุมชนและมีส่วนร่วมในการจัดลำดับความสำคัญของความต้องการด้วย

ขั้นที่ 2 การมีส่วนร่วมในขั้นเตรียมดำเนินการพัฒนา โดยการแก้ปัญหาความยุ่งยากในองค์กร เป็นขั้นตอนที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและวัตถุประสงค์ของโครงการ กำหนดวิธีการและแนวทางการดำเนินงาน ตลอดจนกำหนดทรัพยากรและแหล่งทรัพยากรที่จะใช้

ขั้นที่ 3 การมีส่วนร่วมในขั้นดำเนินการพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ประชาชนมีส่วนร่วมปฏิบัติตามแผนในการสร้างประโยชน์ โดยการสนับสนุนทรัพยากร วัสดุอุปกรณ์และแรงงาน หรือเข้าร่วมบริหารงาน ประสานงาน และดำเนินการขอความช่วยเหลือจากภายนอก

ขั้นที่ 4 การมีส่วนร่วมในขั้นรับผลประโยชน์จากการพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ประชาชนมีส่วนร่วมระดมพลังสร้างสรรค์ และการรับผลประโยชน์ที่พึงได้รับจากการพัฒนา หรือยอมรับ ผลกระทบอันอาจเกิดจากการพัฒนาทั้งด้านวัตถุและจิตใจ อันแสดงออกมาในเชิงรูปธรรมและนามธรรมต่อสังคมหรือบุคคลก็ตาม

ขั้นที่ 5 การมีส่วนร่วมในขั้นประเมินผลการพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ประชาชนเข้าร่วมประเมินว่าการพัฒนาที่ได้กระทำไปนั้นสำเร็จตามวัตถุประสงค์เพียงใด ซึ่งในการประเมินเป็นการยอมรับซึ่งกันและกัน อาจปรากฏในรูปของการประเมินย่อย (Formative Evaluation) อันเป็นการประเมินผลความก้าวหน้า ที่ทำเป็นระยะๆหรือกระทำในรูปของการประเมินรวม (Summative Evaluation) ซึ่งเป็นประเมินผลสรุปรวมยอด

จากคำอธิบาย กระบวนการ AIC ในการพัฒนาการศึกษา แบ่งเป็น 3 ขั้นตอน คือ

1. ขั้นการสร้างความรู้ (Appreciation) คือ ขั้นการพัฒนาพลังเมตตาและพลังปัญญา
2. ขั้นสร้างพลังพัฒนา (Influence) คือ ขั้นการพัฒนาพลังสร้างสรรค์
3. ขั้นสร้างแนวปฏิบัติ (Control) คือ ขั้นการสร้างพลังพัฒนางาน

4. การบริหารงานในรูปคณะกรรมการ

ปัจจุบันแนวคิดต่อการบริหารงานในรูปของคณะกรรมการหรือการทำงานเป็นทีม (Team Work) หรือกลุ่มเป็นที่นิยมในองค์กรต่าง ๆ มากขึ้นเป็นลำดับ โดยเฉพาะการบริหารงานด้านการศึกษา ซึ่งนักวิชาการแสดงทรรศนะความหมายของคณะกรรมการ ไว้ดังนี้

ประพันธ์ สุริหาร (2537:74-77) กล่าวว่า การที่คนมาอยู่รวมกันนั้น ย่อมก่อให้เกิด กิจกรรมบางอย่างร่วมกัน ซึ่งอาจเป็นกิจกรรมเพื่อการดำรงชีวิตให้อยู่รอดเพื่อแก้ปัญหาเพื่อดำเนินกิจกรรมการงานในหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย จึงเกิดเป็นกระบวนการกลุ่ม (Group Process) ซึ่งหมายถึง สภาพของการปฏิสัมพันธ์ (Interaction) ระหว่างสมาชิกในกลุ่ม เพื่อนำไปสู่จุดหมายปลายทาง และผลลัพธ์ประการต่อมาคือ ทำให้แต่ละคนเป็นแรงจูงใจให้แก่กันและกัน และมีความเอื้ออารีต่อกันและกันอีกด้วย ผลรวมของประสบการณ์ของกลุ่มหลาย ๆ คนย่อมก่อให้เกิดพลังของกลุ่มซึ่งมีทิศทางมีอัตราความเร็ว และมีปริมาณอยู่ในตนเอง สมาชิกแต่ละคนจะเกิดความรู้สึกในความสำเร็จ ในการดำเนินงานรวมกันความรู้สึกนี้ถือว่าเป็นที่มาแห่งความพึงพอใจที่จะช่วยให้กลุ่มได้มาซึ่งวิธีการทำงานที่ดียิ่งขึ้นต่อไป ดังแนวคิดพื้นฐานของกระบวนการกลุ่มต่อไปนี้

1. บุคคลแต่ละคนมีความสามารถพิเศษในตนเอง
2. ประสบการณ์ที่ได้จากกลุ่มจะส่งเสริมให้สมาชิกในกลุ่มได้พัฒนา
3. บุคคลแต่ละคนจะมีอิทธิพลต่อกัน และกลุ่มจะมีอิทธิพลต่อสมาชิก
4. กลุ่มจะช่วยส่งเสริมสมาชิกแต่ละคนให้มีการพัฒนาทัศนคติทางด้านสังคมในแนวทางที่ดี

สมยศ นาวิการ (2538:273) ให้ความเห็นเกี่ยวกับการบริหารงานโดยคณะกรรมการว่า การแก้ปัญหาและการตัดสินใจโดยคณะกรรมการจะกระทำได้ดีกว่าบุคคล คณะกรรมการเป็นสื่อกลางที่ดีที่สุดในการรวบรวมผู้เชี่ยวชาญจากส่วนต่าง ๆ ขององค์กรให้ร่วมกันแก้ปัญหาให้มี ประสิทธิภาพ แต่ขณะเดียวกันการบริหาร โดยคณะกรรมการอาจนำไปสู่ความขัดแย้งเกี่ยวกับเรื่องของอำนาจได้ง่าย เมื่อผู้บริหารแข่งขันอำนาจหน้าที่ระหว่างกัน การตัดสินใจอาจล่าช้าเนื่องจากการประชุมแต่ละครั้งต้องใช้เวลา

ประเวศ วะสี (2539:13) ได้บัญญัติความหมายของคำว่าคณะกรรมการ หมายถึง กลุ่มบุคคลที่รวมกันเพื่อการอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งได้รับการเลือกหรือได้รับการแต่งตั้งเป็นคณะร่วมกันทำงานหรือกระทำการบางอย่างที่ได้รับมอบหมาย

รุ่ง แก้วแดง (2541 : 16-23) ให้ความหมายว่าคณะกรรมการเป็นการบริหารที่ประยุกต์ใช้กับการบริหารงานได้แทบทุกงาน เช่น การบริหารการศึกษา นักการศึกษาได้แสดงความคิดเห็นว่า ระบบการศึกษาไทยต้องได้รับการเปลี่ยนแปลง ในองค์ประกอบสำคัญ 3 องค์ประกอบ คือ

1. ให้ทุกส่วนของสังคมตั้งแต่ประชาชน ครอบครัว ชุมชน สถาบันทางสังคม องค์กรธุรกิจเอกชน องค์กรเอกชนสาธารณประโยชน์และสื่อมวลชน มีส่วนร่วมและรับผิดชอบในการจัดการศึกษา อย่างเต็มศักยภาพ
2. ปรับระบบการจัดการศึกษาที่มีรัฐและหน่วยงานของรัฐในส่วนกลางเท่านั้น ที่เป็นผู้ตัดสินใจในเรื่องใหญ่ ๆ ให้เป็นการจัดการศึกษาที่มีการตัดสินใจในระดับต่างๆ ตามภารกิจและความรับผิดชอบ
3. ให้มีการตรวจสอบคุณภาพการศึกษา เพื่อสร้างความมั่นใจในคุณภาพของการเรียนรู้ โดยมีข้อเสนอที่สำคัญ 5 ข้อ ดังนี้
 - 3.1 การบริหารโดยกลุ่มสถานศึกษาและชุมชน
 - 3.2 ระดมความร่วมมือจากภาคเอกชน เพื่อจัดการศึกษาด้านอาชีพ
 - 3.3 ปรับรื้อระบบอุดมศึกษา
 - 3.4 การตรวจสอบและการประกันคุณภาพการศึกษา
 - 3.5 การระดมทรัพยากรและสรรพกำลัง

จากที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า คณะกรรมการ หมายถึง กลุ่มบุคคลคณะหนึ่ง ซึ่งได้รับแต่งตั้งให้มีหน้าที่หรือจัดการพิจารณา วินิจฉัยร่วมกันเพื่อบรรลุเป้าหมายตามที่คณะกรรมการนั้นแต่งตั้งไว้ หรือที่ได้รับมอบหมายจากองค์การ คณะกรรมการหรือกลุ่มบุคคลที่ได้รับมอบหมายให้ร่วมพิจารณาไตร่ตรอง ตัดสินใจเพื่อกำหนดแนวทางในการดำเนินงานขององค์การ ซึ่งเข้าเป็นสมาชิกอยู่นั้น จึงเป็นการร่วมกันบริหารเพื่อประโยชน์โดยส่วนรวมขององค์การอย่างแท้จริง

โดยทั่วไปแล้วอาจกล่าวได้ว่า การที่บุคคลมีส่วนร่วมอยู่ในองค์การหรือหน่วยงานนั้น จุดมุ่งหมายเพื่อตอบสนองความต้องการของแต่ละคนที่มาอยู่ร่วมกัน เพราะการรวมกลุ่มกันในองค์การมีส่วนช่วยให้เป้าหมายการรวมกลุ่มประสบความสำเร็จมากกว่าการที่จะประสบความสำเร็จโดยลำพังคนเดียว โดยเฉพาะอย่างยิ่ง โลกปัจจุบัน มีกระแสความเปลี่ยนแปลงยุคโลกาภิวัตน์ประการหนึ่งก็คือ ผลจากการพัฒนาการทางเทคโนโลยีสารสนเทศที่ก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ทุกคนต้องมีการปรับตัวให้ทันกับความเปลี่ยนแปลงทั้ง

ด้านเศรษฐกิจสังคม การเมืองและการศึกษา เพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างมั่นคงและสงบสุข การปรับตัวปรับกระบวนการในการพัฒนาตนเอง พัฒนาสังคม และการอยู่ร่วมกันในสังคมสมัยใหม่ จึงมีลักษณะที่เรียกว่ากระบวนการใหม่ในการพัฒนา (New Development Paradigm) กล่าวคือ เป็นกระบวนการความคิด ที่ต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่าย โดยเฉพาะความร่วมมือ “เบญจภาคี” ซึ่งได้แก่ชุมชนภาคีรัฐบาล นักวิชาการ องค์กรเอกชน และองค์กรธุรกิจให้แข็งแกร่งยิ่งขึ้น โดยการคิดและเรียนรู้ร่วมกันอย่างมีปฏิสัมพันธ์ (Interactive Learning Through Action) ซึ่งทุกฝ่ายต้องร่วมมือปฏิบัติบนรากฐานของความรัก ความเมตตา ไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อการบริหารงานในลักษณะนี้เรียกว่า การบริหารงานโดยองค์กรคณะบุคคล หรือการบริหารงานในรูปคณะกรรมการ ซึ่งเป็นรูปแบบการบริหารที่เปิดโอกาสให้บุคคลหลายคนมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ และวางทางไปสู่การปฏิบัติ ก่อให้เกิดผลดีในการบริหาร และเป็น ไปอย่างรอบคอบทุกคนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของ หากพิจารณาทางด้านการศึกษาจะพบว่า การบริหารการศึกษาเป็นกิจกรรมที่มีความสลับซับซ้อนกว่าการบริหารอื่น จำเป็นต้องอาศัยรูปแบบการบริหารที่มีประสิทธิภาพ เพราะการบริหารงานในรูปแบบนี้จะจัดโครงสร้างการบริหารให้องค์กรคณะบุคคลหรือคณะกรรมการมีส่วนร่วมในการวินิจฉัย ตัดสินใจ และกำหนดนโยบายในส่วนที่มีความสำคัญและต้องอาศัยการพิจารณาอย่างรอบคอบ ซึ่งจะช่วยให้การตัดสินใจนั้นละเอียดถี่ถ้วน โอกาสผิดพลาดน้อย เกิดผลดีอย่างยิ่งต่อการบริหารงาน (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. นปป. : 113)

ความสำคัญและจุดเด่นของการบริหารโดยองค์การบริหาร โดยองค์กรคณะบุคคล เนื่องจากการบริหารงาน โดยองค์กรคณะหรือคณะกรรมการมีรูปแบบของการบริหาร โดยอาศัยความคิดความร่วมมือ ร่วมแรง และร่วมใจระหว่างบุคคลหลาย ๆ คน ทำให้เกิดความเชื่อมั่นว่า การบริหารงานรูปแบบดังกล่าวมีประสิทธิภาพกว่ารูปแบบอื่น ดังจะเห็นได้ในปัจจุบันว่าจะ เป็นองค์การธุรกิจ หรือองค์การรัฐวิสาหกิจ เช่น การรถไฟแห่งประเทศไทย องค์การขนส่งมวลชนแห่งประเทศไทย การสื่อสารแห่งประเทศไทย หรือแม้กระทั่งสถาบันทางราชการ ระดับท้องถิ่น เช่น โรงเรียน หรือหน่วยงานทางการศึกษาอื่น ๆ ของรัฐได้ให้ความสำคัญในเรื่องการบริหารงาน โดยองค์กรคณะบุคคล ดังที่นักการศึกษาหลายท่านได้แสดงทรรศนะเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าว ดังนี้

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2540 : 114 -115) กล่าวถึงความสำคัญและจุดเด่นของการบริหารงาน โดยองค์กรคณะบุคคล ดังนี้

1. การตัดสินใจมีคุณภาพดีขึ้น เพราะการบริหารงานโดยองค์กรคณะบุคคล

ประกอบด้วยบุคคลหลายฝ่าย ซึ่งมีความรู้และทักษะที่กว้างขวาง ผลการพิจารณาตัดสินใจย่อมดีกว่าการตัดสินใจโดยบุคคลเพียงคนเดียว

2. การยอมรับในผลงานสูงขึ้น เนื่องจากหลายคนมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ทำให้เกิดความผูกพัน และมอบผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นเป็นของกลุ่มหรือของคณะกรรมการนั้น ๆ
3. การประสานงานดีขึ้น เพราะหลายฝ่ายได้มีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน และแก้ไขปัญหาาร่วมกัน ทำให้เกิดความเข้าใจตรงกัน รับรู้การดำเนินงานในแนวทางเดียวกัน
4. การกระจายอำนาจมีมากขึ้น เนื่องจากอำนาจรวมของคณะกรรมการมิใช่เป็นบุคคลเพียงคนเดียว

นอกจากความสำคัญดังกล่าวแล้ว สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ที่มีหน้าที่จัดการศึกษาในระดับประถมศึกษาโดยตรง ได้กำหนดรูปแบบของการบริหารการประถมศึกษาให้เป็นแบบบริหารโดยองค์กรบุคคลรวม 5 ระดับ คือ ระดับชาติ ระดับจังหวัด ระดับอำเภอ ระดับกลุ่มโรงเรียน และระดับโรงเรียน ในแต่ละระดับจะมีคณะกรรมการบริหารที่มีองค์ประกอบและอำนาจหน้าที่รับผิดชอบในการจัดการศึกษาแตกต่างกัน (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. 2540 : 120-129) ดังนี้

1. ระดับชาติ การบริหารการประถมศึกษาในระดับนี้ ได้รวมหน่วยงานที่รับผิดชอบในการจัดการประถมศึกษาเข้าด้วยกันแล้วจัดตั้งเป็นสำนักงานมีฐานเป็นกรม ในสังกัดกระทรวงศึกษาธิการเรียกว่าสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติภายใต้การควบคุมของคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ซึ่งเป็นกรรมการกำกับนโยบาย และมีเลขาธิการคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ เป็นผู้บังคับบัญชา และควบคุมดูแล
2. ระดับจังหวัด มีสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด เป็นหน่วยงานรับผิดชอบในการจัดการประถมศึกษาในเขตจังหวัด ตามนโยบายและมาตรฐานที่คณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติกำหนด โดยคณะกรรมการการประถมศึกษาจังหวัดเป็นกรรมการบริหารและผู้อำนวยการการประถมศึกษาจังหวัดเป็นกรรมการและเลขานุการ และรับผิดชอบในการปฏิบัติราชการ ขึ้นตรงต่อเลขาธิการคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ
3. ระดับอำเภอหรือกิ่งอำเภอ มีสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอหรือกิ่งอำเภอ เป็นหน่วยงานบริหารสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด มีคณะกรรมการการประถมศึกษาอำเภอหรือกิ่งอำเภอ เป็นผู้ช่วยเหลือ ประสานงาน และหัวหน้าการประถมศึกษาอำเภอหรือกิ่งอำเภอ เป็นผู้บังคับบัญชา ควบคุม ดูแล โดยทั่วไปซึ่งราชการ

ของสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอหรือกิ่งอำเภอ ขึ้นตรงต่อผู้อำนวยการการประถมศึกษาจังหวัด

4. ระดับกลุ่มโรงเรียน ตามพระราชบัญญัติคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2523 ได้กำหนดเกี่ยวกับกลุ่มโรงเรียนไว้ในหมวด 4 คือ มาตรา 29 ให้รวมโรงเรียนสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอหรือกิ่งอำเภอแล้วแต่กรณี และวิธีแบ่งกลุ่มโรงเรียนให้เป็นไปตามระเบียบที่คณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติกำหนด

5. ระดับโรงเรียน การบริหารงานในโรงเรียนประถมศึกษาที่มีผู้บริหารโรงเรียน ได้แก่ ครูใหญ่ อาจารย์ใหญ่ หรือผู้อำนวยการโรงเรียนเป็นผู้บังคับบัญชาควบคุมดูแลการปฏิบัติงานของครูภายในโรงเรียน เพื่อให้บังเกิดผลดีต่อการเรียนการสอนตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตรประถมศึกษา และมีคณะกรรมการโรงเรียนประถมศึกษาเข้ามามีส่วนร่วมจัดการศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษา กับครูอาจารย์ในโรงเรียน

จากรูปแบบการบริหารการศึกษาดังกล่าวจะเห็นว่า โครงสร้าง และระบบการบริหารการศึกษาในปัจจุบัน มีลักษณะเป็นการบริหารแบบองค์คณะบุคคลตั้งแต่ระดับชาติจนถึงระดับโรงเรียน

หลักการในรูปคณะกรรมการ

หลักการบริหารในรูปคณะกรรมการ เป็นที่ทราบทั่วไปแล้วว่า การบริหารองค์การที่ดีจะต้องเกิดความร่วมมือหรือการมีส่วนร่วมของบุคลากรทุกฝ่ายในองค์การ ซึ่งต้องทำด้วยความ รอบคอบอย่างพินิจพิเคราะห์ เพราะหากเกิดความเสียหายขึ้นมาย่อมหมายถึงความสูญเสียของสมาชิกทุกคน ดังนั้นการบริหารที่เหมาะสม (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. 2540 : 113 – 114) มีแนวปฏิบัติ ดังนี้

1. การบริหารงานลักษณะนี้ ประกอบด้วย 2 ส่วน คือ

1.1 สำนักงาน ทำหน้าที่ปฏิบัติงานประจำ และบริหารงานโดยตรง

1.2 คณะกรรมการซึ่งประกอบด้วยผู้ที่เกี่ยวข้อง และผู้แทนฝ่ายปฏิบัติ

ทำหน้าที่บริหารทางอ้อม โดยใช้การประชุม วินิจฉัย ตัดสินใจ หรือวางแผนทางการบริหาร เพื่อให้สำนักงานนำไปดำเนินงาน

2. การดำเนินการที่จะให้เกิดผลดีมีปัญหาน้อยจำเป็นต้องกำหนดบทบาทอำนาจหน้าที่ในเชิงปฏิบัติของทั้งสำนักงาน และคณะกรรมการให้ชัดเจน

3. สำนักงานและคณะกรรมการจะต้องดำเนินการตามบทบาท อำนาจหน้าที่ให้สอดคล้องสัมพันธ์กัน โดยคำนึงถึงผลประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นกับองค์การเป็นสำคัญ

4. การเสนอเรื่องต่าง ๆ เพื่อให้คณะกรรมการพิจารณา เป็นหน้าที่ของสำนักงานที่จะต้องเสนอข้อมูล และพร้อมที่จะชี้แจงเหตุผลให้ชัดเจน

5. การพิจารณา วินิจฉัย ตัดสินใจ หรือกำหนดนโยบายการปฏิบัติของคณะกรรมการนั้นจะต้องอยู่บนพื้นฐานของเหตุผล และระเบียบกฎหมายที่เกี่ยวข้องด้วยความจริงใจ และมติที่ประชุมควรมาจากการยอมรับกันด้วยเหตุผลมากกว่ามติจากการลงคะแนนเสียง

6. การดำเนินงานของสำนักงานคณะกรรมการจะต้องมีกติการ่วมกัน และปฏิบัติตามกติกานั้นด้วยความจริงใจ ซื่อสัตย์และยุติธรรม กำเนินถึงผลประโยชน์ต่อส่วนรวมมากกว่าส่วนตน

จากหลักการบริหารดังกล่าว มีความจำเป็นที่สมาชิกขององค์การ จะต้องรู้หลักการบริหารดังกล่าว เพราะหากหน่วยงานหรือองค์การดำเนินการผิดพลาดอย่างไรก็ย่อมที่จะได้รับการทักท้วงหรือเสนอแนะจากคณะกรรมการ และในขณะเดียวกันคณะกรรมการก็จะต้องตระหนักในบทบาทหน้าที่ของตนเองเป็นอย่างดี มิฉะนั้นอาจเป็นอุปสรรคในการดำเนินงาน และส่งผลเสีย ต่อส่วนรวมได้และอาจจะทำให้การดำเนินงานไม่ประสบผลสำเร็จ ตรงตามเป้าหมายของสถานศึกษา ปัญหาการปฏิบัติงานระหว่างสถานศึกษากับคณะกรรมการ ใน 3 ประการ ดังนี้

1. ความไม่เข้าใจในบทบาทหน้าที่ของสถานศึกษากับคณะกรรมการ จนทำให้เกิดการก้าวถ่างซึ่งกันและกัน เช่น

1.1 สถานศึกษาต้องเสนอชื่อเพื่อให้คณะกรรมการพิจารณา แต่บางครั้งคณะกรรมการเป็นผู้เสนอเสียเอง

1.2 สถานศึกษาเสนอเรื่องที่มีใช้อำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการ ให้คณะกรรมการพิจารณา

1.3 สถานศึกษานำเสนอเรื่องที่เป็นหน้าที่ของสถานศึกษาที่ต้องปฏิบัติ มาทำเสียเอง

2. กรรมการบางคนใช้อำนาจและหน้าที่ที่มีอยู่เพื่อประโยชน์ต่อตนเอง และพวกพ้อง

3. การพิจารณาคัดสินใจ และการวินิจฉัยของคณะกรรมการ บ่อยครั้งที่ถ่มนึกถึงประโยชน์ของนักเรียน ซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมายที่จะได้รับ ทำให้การบริหารโดยรูปของคณะกรรมการไม่ส่งผลดีต่อนักเรียนเท่าที่ควร

สรุปว่า การบริหารงานโดยองค์คณะบุคคลหรือคณะกรรมการเป็นรูปแบบการบริหารที่เน้นการร่วมคิดร่วมทำ ร่วมแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ เป็นการระดมความคิด ความรู้ ความสามารถมาใช้ในการบริหารจัดการ การตัดสินใจดำเนินการเป็นไปอย่างรอบคอบจากการกลั่นกรองของคณะกรรมการ แต่ทั้งนี้การได้มาซึ่งกรรมการในการเลือกสรรหรือคัดเลือกแต่งตั้ง แต่ละองค์จะต้องกำหนดคุณสมบัติของกรรมการให้ตรงตามวัตถุประสงค์ และเป้าหมายในการดำเนินงานของหน่วยงาน เพื่อขจัดปัญหาที่จะเกิดขึ้นจากความล่าช้า การแสวงหาประโยชน์ให้กับตนเองของกรรมการ และพรรคพวกในการปฏิบัติหน้าที่บทบาท และหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

เมื่อเป็นเช่นนี้วัฒนธรรมการบริหารงานก็เริ่มเปลี่ยนไป จากการที่คน ๆ เดียวมีอำนาจเบ็ดเสร็จก็ต้องเปลี่ยนมาบริหารโดย “คณะกรรมการ” เพื่อให้การบริหารนั้นเป็นของทุกคน โดยทุกคน และเพื่อทุกคนด้วยเหตุนี้แนวคิด ทฤษฎีด้านการบริหารจึงเข้ามาเป็นสูตรใหม่ ให้ผู้บริหารต้องพิจารณานำไปใช้ในการจัดการในโรงเรียนไม่ว่าจะเป็น TQM (Total Quality Management) ซึ่งการบริหารแบบมุ่งสู่คุณภาพทั้งองค์กร ทุกคนในองค์กรมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหา และปรับปรุงงาน หรือการบริหารจัดการ โดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน (School-Based Management) ซึ่งมีหลักการสำคัญ ๆ ดังนี้

1. หลักการกระจายอำนาจ (Decentralization) จากกระทรวงไปยังสถานศึกษา
2. หลักการมีส่วนร่วม (Participation) เปิด โอกาสให้ผู้มีส่วนได้เสียและผู้เกี่ยวข้องมีส่วนในการบริหารการตัดสินใจ และร่วมกันจัดการศึกษา
3. หลักการคืนอำนาจจัดการศึกษาให้ประชาชน (Return Power to People) เพื่อให้ท้องถิ่นและประชาชนได้ดำเนินการจัดการศึกษาของเขาเอง
4. หลักการบริหารตนเอง (Self- Managing) เพื่อเปิดโอกาสให้โรงเรียนมีอำนาจหน้าที่ที่จะบริหารจัดการด้วยวิธีการที่หลากหลาย ภายใต้ นโยบายที่ได้รับจากส่วนกลาง ซึ่งเชื่อมั่นว่าจะมีประสิทธิภาพสูงกว่าเดิม
5. หลักการตรวจสอบ และถ่วงดุล (Check and Balance) โดยส่วนกลางจะมีองค์กรอิสระทำหน้าที่ตรวจสอบคุณภาพการบริหาร และการจัดการศึกษาเพื่อให้มีคุณภาพ และมาตรฐาน

ตามนโยบายที่กำหนด หากจะสรุปภาพรวมของการบริหารสถานศึกษาในปัจจุบันก็คงจะเป็นไปในรูปแบบ ดังกล่าวการบริหารการจัดการ กาลก่อนนั้น ความสำคัญรวมอยู่ ผู้บริหารด้วยอำนาจเหลือคณาชาชานาน ทุกเรื่องราวเสนอผ่าน “ การตัดสินใจ ” แต่ทว่า

การบริหารกาลปัจจุบัน ภารกิจส่วนนั้นพลันแก้ไข ต้องร่วมשרךความคิดเห็นความเป็นไป ยึด
มติส่วนใหญ่ใช้ “บุคคล”

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ที่กล่าวถึงคณะกรรมการสถานศึกษา
ขั้นพื้นฐาน ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 39 ให้กระทรวงกระจาย
อำนาจการบริหารและการจัดการศึกษาทั้งด้านวิชาการ งบประมาณ การบริหารงานบุคคล และ
การบริหารทั่วไปกับคณะกรรมการและสำนักงานการศึกษาศาสนาและวัฒนธรรม เขตพื้นที่
การศึกษาและสถานศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษาโดยตรงมาตรา 40 ให้มีคณะกรรมการ
สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน และสถานศึกษาระดับอุดมศึกษาระดับต่ำกว่าปริญญาของแต่ละ
สถานศึกษาเพื่อทำหน้าที่กำกับ และส่งเสริมสนับสนุนกิจการของสถานศึกษาประกอบด้วย
ผู้แทนผู้ปกครอง ผู้แทนครู ผู้แทนองค์กรชุมชน ผู้แทนองค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้แทน
ศิษย์เก่าของสถานศึกษา และผู้ทรงคุณวุฒิ มาตรา 57 ให้หน่วยงานทางการศึกษาระดม
ทรัพยากรบุคคลในชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา โดยนำประสบการณ์ความรู้ความ
ชำนาญและภูมิปัญญาท้องถิ่นของบุคคลดังกล่าวมาใช้ เพื่อให้เกิดประโยชน์ทางการศึกษาและ
ยกย่องเชิดชูผู้ที่ส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษา มาตรา 58 ให้มีการระดมทรัพยากร
และการลงทุนด้านงบประมาณ การเงิน และทรัพย์สินทั้งจากรัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
บุคคล ครอบครัว ชุมชน เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถาน
ประกอบการ สถาบันอื่น ๆ และต่างประเทศมาใช้ในการจัดการศึกษา

จากพระราชบัญญัติการศึกษานี้ พบว่า คณะกรรมการสถานศึกษาจะเป็นผู้มี
บทบาทมากในการมีส่วนร่วมการบริหารงานวิชาการ งบประมาณ การบริหารงานบุคคล และ
การบริหารทั่วไปของโรงเรียนในรูปคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานตามที่กฎหมาย
บัญญัติ

5. ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2543

เพื่อให้การบริหารและการจัดการศึกษาของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นไปอย่างมี
ประสิทธิภาพสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 อาศัยอำนาจตาม
ความ ในมาตรา 20 แห่งพระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม พ.ศ. 2543
กระทรวงศึกษาธิการ(หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา, 2544 : 47-58) จึงออกระเบียบไว้
ดังนี้

ข้อ 1 ระเบียบนี้เรียกว่า “ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2543”

ข้อ 2 ระเบียบนี้ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันถัดจากวันประกาศเป็นต้นไป

ข้อ 3 ให้ยกเลิก “ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยคณะกรรมการโรงเรียนประถมศึกษา พ.ศ. 2539”

ข้อ 4 ในระเบียบนี้

“สถานศึกษา” หมายความว่า โรงเรียนของรัฐที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน แต่ไม่หมายรวมถึงสถานศึกษาที่จัดการศึกษาเฉพาะทาง

“คณะกรรมการ” หมายความว่า คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

“กรรมการ” หมายความว่า กรรมการในคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

ข้อ 5 ให้มีคณะกรรมการอย่างน้อยสถานศึกษาละเก้าคน แต่ไม่เกินสิบห้าคน ประกอบด้วย

1) “ผู้แทนผู้ปกครอง” ได้แก่ ผู้แทนของผู้มีรายชื่อเป็นผู้ปกครองตามทะเบียนนักเรียนที่กำลังศึกษาอยู่ในสถานศึกษานั้น จำนวนไม่เกินสองคน

2) “ผู้แทนครู” ได้แก่ ผู้แทนของข้าราชการครู ผู้ปฏิบัติการสอนและผู้ช่วยผู้บริหารสถานศึกษานั้นจำนวนไม่เกินสองคน

3) “ผู้แทนองค์กรชุมชน” ได้แก่ ผู้แทนของชมรม สมาคม มูลนิธิองค์กรเอกชน หรือกลุ่มบุคคลในรูปอื่นใดที่ดำเนินกิจกรรมเพื่อประโยชน์ของสาธารณะ และมีที่ตั้งอยู่ในเขตบริการของสถานศึกษานั้นจำนวนไม่เกินสองคน

4) “ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น” ได้แก่ ผู้แทนของเทศบาล องค์การบริหารส่วนจังหวัด องค์การบริหารส่วนตำบล กรุงเทพมหานคร เมืองพัทยา หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รูปแบบอื่นจำนวนไม่เกินสองคน

5) “ผู้แทนศิษย์เก่า” ได้แก่ ผู้แทนของสมาคมศิษย์เก่า ชมรมศิษย์เก่าหรือบุคคลที่เคยศึกษาจากสถานศึกษานั้นจำนวนไม่เกินสองคน

6) “ผู้ทรงคุณวุฒิ” ได้แก่ ผู้นำทางศาสนา ผู้ทรงภูมิปัญญาไทยในท้องถิ่น ข้าราชการบำนาญ ข้าราชการอื่นนอกสังกัดสถานศึกษา พนักงานรัฐวิสาหกิจ เจ้าหน้าที่ในหน่วยงานอื่นของรัฐ เจ้าของหรือผู้บริหารสถานประกอบการ ทั้งในและนอกเขตบริการของสถานศึกษานั้นจำนวนไม่เกินสี่คน

7) ให้ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นกรรมการ และเลขานุการและให้คณะกรรมการเลือกกรรมการคนหนึ่ง ใน (1) (3) (4) (5) และ(6) เป็นประธานและอีกคนหนึ่งเป็นรองประธาน

ข้อ 6 ให้คณะกรรมการกำหนดจำนวน และสัดส่วนของคณะกรรมการ เพื่อให้ได้มาซึ่งคณะกรรมการตาม ข้อ 5 โดยคำนึงถึง จำนวน และสัดส่วนของคณะกรรมการที่เป็นสตรีจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งในสามของคณะกรรมการทั้งหมด

ข้อ 7 การให้ ได้มาซึ่งคณะกรรมการ ให้ดำเนินการดังนี้

- 1) ให้สถานศึกษาประกาศรับสมัครผู้แทนตาม ข้อ 5 (1) (2) (3) (4) และ (5)
- 2) ให้ผู้สมัครเข้ารับการคัดเลือกตาม ข้อ 7 (1) คัดเลือกกันเองให้เหลือเท่ากับจำนวนตามที่กำหนดไว้ใน ข้อ 6
- 3) ให้ผู้ได้รับการคัดเลือกตาม ข้อ 7(2) และผู้บริหารสถานศึกษาเสนอรายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิตามที่เห็นสมควรจำนวนสองเท่าของจำนวนที่กำหนดไว้ใน ข้อ 6 และให้ประชุม คัดเลือกเท่ากับจำนวนตามที่กำหนดไว้ใน ข้อ 6
- 4) ให้ผู้บริหารสถานศึกษานำรายชื่อเสนอผู้มีอำนาจตาม ข้อ 9 เป็นผู้ลงนามแต่งตั้ง

ในกรณีไม่มีผู้สมัครเข้ารับการคัดเลือกเป็นผู้แทนในองค์ประกอบใด ให้คณะกรรมการเสนอรายชื่อบุคคลในองค์ประกอบนั้น จำนวนสองเท่าของจำนวนที่กำหนดไว้ใน ข้อ 6 และให้ผู้ได้รับการเสนอชื่อคัดเลือกกันเองให้เหลือเท่ากับจำนวนตามที่กำหนดไว้

ในกรณีที่มิผู้สมัครเข้ารับการคัดเลือกในองค์ประกอบใด ไม่ครบตามจำนวนที่กำหนดไว้ใน ข้อ 6 ให้ถือว่าผู้สมัครเข้ารับการคัดเลือกเท่าที่มีอยู่ในองค์ประกอบนั้นแล้ว ให้คณะกรรมการเสนอรายชื่อบุคคลในองค์ประกอบนั้นจำนวนสองเท่าที่ยังขาดอยู่ และให้ผู้ได้รับการเสนอรายชื่อคัดเลือกกันเองให้เหลือตามจำนวนที่กำหนดไว้

ในกรณีที่มิผู้สมัครเข้ารับการคัดเลือกในองค์ประกอบใดมีจำนวนเท่ากับจำนวนกรรมการตามที่กำหนดไว้ใน ข้อ 6 ให้ถือว่าผู้สมัครเข้ารับการคัดเลือกดังกล่าวเป็นกรรมการในองค์ประกอบนั้น

ข้อ 8 คุณสมบัติทั่วไปของคณะกรรมการ

- 1) เป็นผู้สนใจในการพัฒนาการศึกษา
- 2) เป็นผู้มีความประพฤติดี
- 3) ไม่เป็นบุคคลล้มละลาย

4) ไม่เคยต้องโทษจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุด เว้นแต่เป็นโทษ
สำหรับความผิดที่ได้กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ

ข้อ 9 ให้ผู้บังคับบัญชาเหนือสถานศึกษาขึ้นไปหนึ่งระดับ เป็นผู้ลงนามในการ
แต่งตั้ง และอนุญาตการลาออกของคณะกรรมการ

ข้อ 10 ให้คณะกรรมการมีวาระอยู่ในตำแหน่งคราวละ 4 ปี นับตั้งแต่วันที่
ได้รับการแต่งตั้งคณะกรรมการซึ่งได้มาตามระเบียบนี้ ในวาระแรกเมื่อครบกำหนดสองปี
ให้จับสลากออกกึ่งหนึ่ง ในกรณีที่เกินจำนวนทำให้พิเศษเพิ่มเป็นหนึ่งคน เว้นกรรมการและ
เลขานุการ

ให้สถานศึกษาดำเนินการสรรหากรรมการทดแทนกรรมการที่พ้นจากตำแหน่ง
ตามวรรคสอง ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดใน ข้อ 7 โดยให้อยู่ในตำแหน่งตามวาระใน
วรรคหนึ่ง

การสรรหากรรมการใหม่แทนกรรมการที่พ้นจากตำแหน่งตามวรรคหนึ่ง และ
วรรคสามให้ดำเนินการภายในสี่สิบห้าวันจากวันครบวาระ หรือครบกำหนดแล้วแต่กรณี
กรรมการนี้พ้นวาระ อาจได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งในคณะกรรมการ
ได้อีก

ข้อ 11 กรรมการจะพ้นจากตำแหน่งเมื่อ

- 1) ออกตามวาระ
- 2) ตาย
- 3) ลาออก
- 4) ขาดคุณสมบัติตาม ข้อ 8
- 5) เป็นบุคคลล้มละลาย
- 6) เป็นบุคคลไร้ความสามารถหรือเสมือนไร้ความสามารถ
- 7) ได้รับโทษจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดเว้นแต่เป็นโทษสำหรับ

ความผิดที่ได้กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ

8) พ้นจากตำแหน่งในสถานศึกษานั้น สำหรับกรรมการตาม ข้อ 5 (2)
และผู้บริหารสถานศึกษา

9) พ้นจากสภาพการเป็นผู้ปกครองนักเรียนสถานศึกษานั้น สำหรับ
กรรมการตาม ข้อ 5 (1)

- 10) พ้นจากสถานภาพการเป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสำหรับ

กรรมการตาม ข้อ 5(4)

11) คณะกรรมการจำนวนไม่น้อยกว่าสองในสาม มีมติให้ออกยกเว้นตำแหน่งกรรมการและเลขานุการ

12) ในกรณีที่กรรมการในองค์ประกอบใดว่างลงก่อนครบวาระเกินกว่าเก้าสิบวัน ให้สถานศึกษาดำเนินการตาม ข้อ 7 เพื่อให้ได้มาซึ่งกรรมการในองค์ประกอบนั้นภายในสามสิบวันนับตั้งแต่วันที่ว่างลง และให้อยู่ในตำแหน่งเท่ากับวาระที่เหลืออยู่ของกรรมการที่ตนแทน

ข้อ 12 คณะกรรมการมีหน้าที่ดังนี้

- 1) กำหนดนโยบาย และแผนพัฒนาของสถานศึกษา
- 2) ให้ความเห็นชอบแผนปฏิบัติการประจำปีของสถานศึกษา
- 3) ให้ความเห็นชอบในการจัดทำหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น
- 4) กำกับ และติดตามการดำเนินงานตามแผนของสถานศึกษา
- 5) ส่งเสริมและสนับสนุนให้เด็กทุกคนในเขตบริการ ได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างทั่วถึง มีคุณภาพและได้มาตรฐาน
- 6) ส่งเสริมให้มีการพิทักษ์สิทธิเด็ก ดูแลเด็กพิการ เด็กด้อยโอกาส และเด็กที่มีความสามารถพิเศษ ให้ได้รับการพัฒนาเต็มตามศักยภาพ
- 7) เสนอแนวทาง และมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการด้านวิชาการ ด้านงบประมาณ ด้านการบริหารงานบุคคล และด้านการบริหารทั่วไปของสถานศึกษา
- 8) ส่งเสริมให้มีการระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา ตลอดจนวิทยากรภายนอกและภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อเสริมสร้างพัฒนาการของนักเรียนทุกด้าน รวมทั้งสืบสานจารีตประเพณีศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่น
- 9) เสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชน ตลอดจนประสานงานกับองค์กรทั้งภาครัฐและเอกชน เพื่อให้สถานศึกษาเป็นแหล่งวิทยาการของชุมชน และมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนและท้องถิ่น
- 10) ให้ความเห็นชอบรายงานผลการดำเนินงานประจำปีของสถานศึกษาก่อนเสนอต่อสาธารณชน
- 11) แต่งตั้งที่ปรึกษาและหรือคณะอนุกรรมการเพื่อการดำเนินงานตามระเบียบนี้ตามที่เห็นสมควร

12) ปฏิบัติการอื่นตามที่ได้รับมอบหมายจากหน่วยงานต้นสังกัดของสถานศึกษานั้น

ข้อ 13 ให้มีการประชุมคณะกรรมการอย่างน้อยภาคเรียนละสองครั้ง การดำเนินการประชุมคณะกรรมการให้เป็นไปตามระเบียบวิธีการที่คณะกรรมการกำหนด โดยให้มีการประชุมคณะกรรมการไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนกรรมการที่มีอยู่ในขณะนั้น และให้มีผู้แทนของนักเรียนเข้าร่วมฟัง และแสดงความคิดเห็นตามที่คณะกรรมการเห็นสมควรแล้วแต่กรณี ในกรณีที่เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับสิทธิประโยชน์ของนักเรียนโดยตรง ให้รับฟังความคิดเห็นของนักเรียนประกอบการพิจารณาของคณะกรรมการด้วย ให้ผู้บริหารสถานศึกษารายงานผลการประชุมต่อผู้บังคับบัญชาเหนือขึ้นไปชั้นหนึ่งภายในสิบห้าวันนับแต่วันที่มีการประชุม

ข้อ 14 ในวาระเริ่มแรกให้กรมหรือส่วนราชการที่เรียกชื่ออย่างอื่น และมีฐานะเป็นกรมที่มีสถานศึกษาในสังกัดดำเนินการให้ได้มา ซึ่งคณะกรรมการให้แล้วเสร็จภายในหกสิบวัน ประกาศใช้ระเบียบนี้

สถานศึกษา สังกัดคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ให้คณะกรรมการโรงเรียนตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยคณะกรรมการ โรงเรียนประถมศึกษา พ.ศ. 2539 ปฏิบัติหน้าที่ไปจนกว่าจะมีการประกาศแต่งตั้งคณะกรรมการตามระเบียบนี้ รวมทั้งดำเนินการให้เป็นไปตาม ข้อ 6 และ ข้อ 7 แล้วแต่กรณี

สถานศึกษาที่ไม่มีคณะกรรมการสถานศึกษาหรือคณะกรรมการโรงเรียน อยู่ในวันที่ประกาศใช้ระเบียบนี้ ให้กรมหรือส่วนราชการที่เรียกชื่ออย่างอื่น และมีฐานะเป็นกรมเจ้าสังกัด กำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการปฏิบัติเพื่อให้เป็นไปตาม ข้อ 6 และ ข้อ 7 แล้วแต่กรณี ข้อ 15 ให้ปลัดกระทรวงศึกษาธิการรักษาตามระเบียบนี้

6. บทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2546

กระทรวงศึกษาธิการ (2546 : 32-37) ได้ประกาศระเบียบการปฏิบัติราชการ พ.ศ. 2546 โดยมีใจความสำคัญให้สถานศึกษาปรับลดงานต่างๆ ในสถานศึกษา จาก 7 งาน เป็น 4 งาน คือ

1. ด้านวิชาการ
2. ด้านงบประมาณ

3. ด้านการบริหารงานบุคคล
4. ด้านบริหารทั่วไป

ด้านวิชาการ

บทบาทของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเกี่ยวกับงานด้านวิชาการมีดังนี้

1. พัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาให้สอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลาง การศึกษาขั้นพื้นฐานและความต้องการของผู้เรียน ชุมชนและท้องถิ่น
2. จัดการเรียนการสอน สภาพแวดล้อม บรรยากาศการเรียนการสอนที่เหมาะสม และส่งเสริมกระบวนการการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ตลอดจนการปรับปรุงและพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาอย่างต่อเนื่อง
3. จัดให้มีระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา และรายงานผลการประเมินให้คณะกรรมการสถานศึกษารับทราบ

บทบาทของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่มีต่องานด้านวิชาการ

1. ให้ความเห็นข้อเสนอแนะในการพัฒนาหลักสูตรของสถานศึกษาให้สอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานและความต้องการของผู้เรียน ชุมชนและท้องถิ่น
2. ให้ข้อเสนอแนะ และส่งเสริมสนับสนุนในการจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม กระบวนการเรียนรู้ แหล่งเรียนรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ฯลฯ เพื่อการปรับปรุงและพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาของสถานศึกษาอย่างต่อเนื่อง
3. รับทราบ และให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการจัดระบบและการดำเนินงานตามระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา

ด้านงบประมาณ

เป็นงานที่จัดขึ้นเพื่อสนับสนุนงานวิชาการ หรือการเรียนการสอนการจัดการงานนี้จะประกอบด้วย งานสารบรรณ งานทะเบียนและรายงาน งานเกี่ยวกับการรักษาความปลอดภัยงานประชาสัมพันธ์ งานการเงินและงบประมาณ เป็นต้น

บทบาทของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเกี่ยวกับงานด้านงบประมาณมีดังนี้คือ

1. จัดตั้งและรับผิดชอบการใช้จ่ายงบประมาณของสถานศึกษา ตามที่กฎหมาย ระเบียบ ประกาศ กำหนด
2. ออกระเบียบ ข้อบังคับ ประกาศ และแนวปฏิบัติ ฯลฯ เกี่ยวกับการบริหารการเงินและการจัดหารายได้จากทรัพย์สินของสถานศึกษา ทั้งนี้ ตามที่กฎหมาย

ระเบียบ ประกาศ กำหนด

บทบาทของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเกี่ยวกับงานด้านงบประมาณ
มี ดังนี้

1. ให้ความเห็น ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการจัดตั้งและการใช้จ่ายงบประมาณ
ของสถานศึกษา
2. ให้ความเห็น ข้อเสนอแนะในการออกระเบียบ ข้อบังคับ ประกาศและ
แนวปฏิบัติเกี่ยวกับการบริหารการเงินและการจัดหารายได้จากทรัพย์สินของสถานศึกษาหรือ
ปฏิบัติหน้าที่อื่นที่เกี่ยวกับเรื่องนี้ตามที่กฎหมาย ระเบียบ ประกาศ กำหนด

ด้านการบริหารงานบุคคล

การจัดการด้านนี้จะครอบคลุมเกี่ยวกับการกำหนดคุณสมบัติการเจ้าหน้าที่การอบรม
และการสร้างขวัญและกำลังใจของบุคลากร

บทบาทของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเกี่ยวกับงานด้านบริหารงานบุคคลมีดังนี้

ดำเนินการตามกฎหมายที่ว่าด้วยระเบียบข้าราชการครูและบุคลากรทางการ
ศึกษากำหนด

บทบาทของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเกี่ยวกับงานด้านบริหารงาน
บุคคล มีดังนี้

ปฏิบัติตามที่กฎหมาย ว่าด้วยระเบียบข้าราชการครูและบุคลากรทางการ
ศึกษากำหนดให้เป็นอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

ด้านการบริหารทั่วไป

บทบาทของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเกี่ยวกับงานด้านบริหารทั่วไปมีดังนี้

1. จัดทำนโยบาย แผนพัฒนาการศึกษาของสถานศึกษาให้สอดคล้องกับ
นโยบายและแผนของกระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน
สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา รวมทั้งความต้องการของชุมชนและท้องถิ่น

2. ดำเนินการและกำกับ ติดตาม และประเมินผลงานตามแผนงาน
โครงการของสถานศึกษา

3. ระดมทรัพยากร เพื่อการศึกษารวมทั้งปกครองดูแล บำรุงรักษา ใช้ และ
จัดหาผลประโยชน์จากทรัพย์สินของสถานศึกษาตามที่กฎหมาย ระเบียบ ประกาศ กำหนด

4. ออกระเบียบ ข้อบังคับ ประกาศ แนวปฏิบัติ ฯลฯ ในการดำเนินงาน
ด้านต่าง ๆ ตามกฎหมาย ระเบียบ ประกาศ กำหนด

5. ส่งเสริมความเข้มแข็งในชุมชนและสร้างความสัมพันธ์กับสถาบันอื่น ๆ ในชุมชนท้องถิ่น

6. ปฏิบัติหน้าที่อื่นเกี่ยวกับกิจการของสถานศึกษาหรือตามที่ได้รับมอบหมายและตามที่กฎหมาย ระเบียบ ประกาศ กำหนด

บทบาทของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเกี่ยวกับงานด้านบริหารทั่วไป มีดังนี้

1. ให้ความเห็น เสนอแนะ และให้คำปรึกษาในการจัดทำนโยบาย แผนพัฒนา การศึกษาของสถานศึกษาให้สอดคล้องกับนโยบายและแผนของ กระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษา รวมทั้งความต้องการของชุมชนท้องถิ่น
 2. รับทราบ ให้ความเห็น และข้อเสนอแนะในการปรับปรุง และพัฒนา คุณภาพการศึกษาและกิจการของสถานศึกษาให้สอดคล้องกับกฎหมาย กฎ ระเบียบ ประกาศ คำสั่ง ตลอดจนนโยบาย และแผนของกระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานคณะกรรมการ การศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา และความต้องการของชุมชนท้องถิ่น และ รายงานสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเมื่อสถานศึกษาไม่ปฏิบัติตามกฎหมาย กฎ ระเบียบ ประกาศ คำสั่ง ตลอดจนนโยบายและแผนของกระทรวงศึกษาธิการสำนักงานคณะกรรมการ การศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา และความต้องการของชุมชนท้องถิ่น
 3. ให้ความเห็น ข้อเสนอแนะ ประสาน ส่งเสริม สนับสนุนเกี่ยวกับการ ระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษารวมทั้งปกครอง ดูแล บำรุงรักษา ใช้ และจัดหาผลประโยชน์ จากทรัพย์สินของสถานศึกษาตามที่กฎหมาย ระเบียบ ประกาศ กำหนด
 4. ให้ความเห็น ข้อเสนอแนะ และให้คำปรึกษาในการออกระเบียบ ข้อบังคับ ประกาศ แนวปฏิบัติ ในการดำเนินงานด้านต่าง ๆ ของสถานศึกษา ตามที่กฎหมาย ระเบียบ ประกาศ กำหนด
 5. ให้ความเห็น ข้อเสนอแนะ และให้คำปรึกษาในการส่งเสริมความ เข้มแข็งในชุมชนและสร้างความสัมพันธ์กับสถาบันอื่น ๆ ในชุมชนและท้องถิ่น
 6. ปฏิบัติหน้าที่อื่นเกี่ยวกับกิจการของสถานศึกษา ตามที่กฎหมาย ระเบียบ ประกาศ เป็นต้น ที่กำหนดให้เป็นอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน
- ในกรณีที่คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเห็นว่าการดำเนินงานของ สถานศึกษาไม่สอดคล้องหรือไม่ปฏิบัติตาม กฎหมาย กฎ ระเบียบ ประกาศ หลักเกณฑ์

นโยบายให้คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน เสนอความเห็นดังกล่าวให้สำนักงานเขต พื้นที่การศึกษารับทราบเพื่อพิจารณาสั่งการให้สถานศึกษาปฏิบัติให้เป็นไปตามกฎหมาย กฎระเบียบปฏิบัติต่อไป

จากบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ในส่วนที่กำหนดไว้ในระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2543 ทั้งหมด 12 ข้อ นับเป็นบทบาทหน้าที่หลักตามสถานภาพที่ได้รับแต่งตั้ง เพื่อจะได้ปฏิบัติงานได้ตามภารกิจที่กำหนดไว้ผู้วิจัยจึงขอนำเสนอรายละเอียด ตามบทบาทของสถานศึกษาและคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. 2543 : 27-81) ทั้ง 12 ข้อ ดังนี้

1. การกำหนดนโยบาย และแผนพัฒนาของสถานศึกษา

นโยบายและแผนพัฒนาการศึกษาเป็นเหมือนทิศทางที่จะชี้นำสถานศึกษาไปสู่เป้าหมายของความสำเร็จ ดังนั้นหากแผนพัฒนาการศึกษาได้รับการปรึกษาหารือ และมีความสอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่นและชุมชน คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานจึงควร มีบทบาทสำคัญในการชี้นำ เสนอแนะสภาพปัญหาและความต้องการของท้องถิ่นได้เป็นอย่างดี

1.1 บทบาทหน้าที่ของสถานศึกษา

1.1.1 จัดเตรียมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการทำนโยบายและการจัดทำแผนพัฒนาของสถานศึกษา

1.1.2 เสนอแต่งตั้งคณะกรรมการจัดทำนโยบายและแผนพัฒนาการศึกษาของสถานศึกษา

1.1.3 นำเสนอร่างนโยบายและแผนพัฒนาการศึกษาต่อคณะกรรมการสถานศึกษา

1.1.4 นำนโยบายและแผนไปสู่การปฏิบัติที่เป็นรูปธรรม

1.2 บทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

1.2.1 ศึกษาหาความรู้และทำความเข้าใจ เรื่องการวางแผนและการจัดทำแผนพัฒนาการศึกษาจากเอกสารและแหล่งความรู้ต่าง ๆ

1.2.2 แต่งตั้งคณะกรรมการในการจัดทำร่างนโยบายและแผนพัฒนาการศึกษาของสถานศึกษา

1.2.3 พิจารณากำหนดนโยบายและแผนพัฒนาการศึกษาของ

สถานศึกษา

2. ให้ความเห็นชอบแผนปฏิบัติการประจำปีของสถานศึกษา

ในแต่ละปีสถานศึกษาต้องนำร่างนโยบายและแผนพัฒนาการศึกษาของสถานศึกษามาจัดทำแผนปฏิบัติการประจำปี เพื่อใช้เป็นกรอบปฏิบัติงานในแต่ละปีต่อไป ซึ่งแผนปฏิบัติการดังกล่าว จะต้องได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

2.1 บทบาทหน้าที่ของสถานศึกษา

2.1.1 เสนอแต่งตั้งคณะกรรมการจัดทำแผนปฏิบัติการของสถานศึกษา

2.1.2 นำเสนอนโยบายและแผนพัฒนาการศึกษา และงบประมาณที่ได้รับมาจัดทำแผนปฏิบัติการประจำปี ให้สอดคล้องกับสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการของท้องถิ่นและชุมชน

2.1.3 เสนอขอความเห็นชอบต่อคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

2.1.4 ดำเนินการตามแผนปฏิบัติการประจำปี

2.1.5 ประเมินผลการดำเนินงานเป็นระยะและนำผลมาปรับปรุงแก้ไขอย่างต่อเนื่อง

2.1.6 สรุปผลการปฏิบัติงานตามแผนปฏิบัติการประจำปี และรายงานผลตามที่ระเบียบกำหนด

2.2 บทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

2.2.1 ศึกษา นโยบาย แผนพัฒนาการศึกษาของสถานศึกษา

2.2.2 พิจารณาเห็นชอบแต่งตั้งคณะกรรมการจัดทำแผนปฏิบัติการประจำปีของสถานศึกษา

2.2.3 พิจารณาให้ความเห็นชอบแผนปฏิบัติการประจำปี

2.2.4 ให้การสนับสนุนการดำเนินการตามแผนปฏิบัติการของ

สถานศึกษา

2.2.5 กำกับ ติดตามการดำเนินการตามแผนปฏิบัติการของสถานศึกษา

3. ให้ความเห็นชอบในการจัดทำสาระหลักสูตร ให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น

สถานศึกษามีหน้าที่จัดทำสาระหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของท้องถิ่น ชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่น คุณลักษณะอันพึงประสงค์ เพื่อเป็นสมาชิกที่ดี

ของครอบครัว ชุมชน สังคมและประเทศชาติ คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานจะช่วย
เสนอแนะความต้องการของท้องถิ่น ได้เป็นอย่างดี

3.1 บทบาทหน้าที่ของสถานศึกษา

3.1.1 ผู้รับผิดชอบงานวิชาการร่วมกับผู้ปฏิบัติการสอน ศึกษาวิเคราะห์
หลักสูตรแกนกลาง สภาพแวดล้อม ความต้องการของท้องถิ่น แหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญา
ท้องถิ่น

3.1.2 จัดทำสาระหลักสูตรให้สอดคล้องกับปัญหา ความต้องการของ
ท้องถิ่นและคุณลักษณะที่พึงประสงค์

3.1.3 เสนอเพื่อขอความเห็นชอบของหลักสูตรที่สถานศึกษาจัดทำขึ้น

3.1.4 พัฒนาหลักสูตรให้สามารถนำไปใช้จัดกิจกรรมการเรียนรู้ได้อย่างมี
ประสิทธิภาพ

3.2 บทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

3.2.1 ศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา ความต้องการ ภูมิปัญญาท้องถิ่น และ
นำเสนอให้สถานศึกษาใช้เป็นข้อมูลประกอบการจัดทำสาระหลักสูตร

3.2.2 พิจารณาให้ความเห็นชอบในสาระหลักสูตรที่สถานศึกษาจัดทำ

3.2.3 ส่งเสริมและสนับสนุนให้สถานศึกษา สามารถจัดกิจกรรมการ
เรียนรู้ตามหลักสูตรสถานศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4. กำกับและติดตามการดำเนินงานตามแผนของสถานศึกษา

การดำเนินการตามแผนของสถานศึกษา ซึ่งได้รับความเห็นชอบจาก
คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน เมื่อได้ดำเนินการแล้วมีผลการดำเนินการเป็นอย่างไร มี
สภาพปัญหาและอุปสรรค เป็นสิ่งที่คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานจำเป็นต้องทราบ เพื่อ
จะได้เข้ามาช่วยเหลือ สนับสนุนอย่างมีประสิทธิภาพ

4.1 บทบาทหน้าที่ของสถานศึกษา

4.1.1 การจัดทำปฏิทินการปฏิบัติงานประจำปี ตามแผนปฏิบัติการ

4.1.2 สรุป รายงานผลการดำเนินการตามแผนปฏิบัติการประจำปี ให้
คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้ทราบ ภาคเรียนละ 1 ครั้ง

4.1.3 พัฒนา ปรับปรุงการดำเนินการตามแผนปฏิบัติการให้เกิด
ประสิทธิภาพ มากที่สุด

4.2 บทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

4.2.1 ศึกษาแนวทางการดำเนินการและปฏิทินการปฏิบัติงาน ตามแผนปฏิบัติการของสถานศึกษา

4.2.2 รับทราบรายงานผลการปฏิบัติงานตามแผนปฏิบัติการของสถานศึกษา รวมทั้งให้ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะ

4.2.3 ติดตาม ดูแล ช่วยเหลือแก้ปัญหาและส่งเสริม สนับสนุน ให้สถานศึกษาสามารถดำเนินการจัดการศึกษาได้อย่างมีคุณภาพ

5. ส่งเสริมและสนับสนุนให้เด็กทุกคนในเขตบริการ ได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างทั่วถึง มีคุณภาพและได้มาตรฐาน

6. ส่งเสริมให้มีการพิทักษ์สิทธิเด็ก ดูแลคนพิการ เด็กด้อยโอกาส และเด็กที่มีความสามารถพิเศษ ให้ได้รับการพัฒนาเต็มตามศักยภาพ

7. เสนอแนวทางและมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการด้านการบริหารวิชาการ ด้านการบริหารงบประมาณ ด้านการบริหารงานบุคคลและด้านการบริหารทั่วไปของสถานศึกษา

8. ส่งเสริมให้มีการระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา ตลอดจนวิทยากรภายนอกและภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อเสริมสร้างพัฒนาการของนักเรียนทุกด้าน รวมทั้งสืบสานจารีตประเพณี ศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่นและของชาติ

9. สร้างเสริมความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชน ตลอดจนประสานงานกับองค์กรทั้งภาครัฐและเอกชน เพื่อให้สถานศึกษาเป็นแหล่งวิทยากรชุมชน และมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนและท้องถิ่น

10. ให้ความเห็นชอบรายงานผลการดำเนินงานประจำปีของสถานศึกษาก่อนเสนอต่อสาธารณชน

11. แต่งตั้งที่ปรึกษาและหรือคณะอนุกรรมการเพื่อการดำเนินงานตามระเบียบตาม ที่เห็นสมควร

12. ปฏิบัติหน้าที่อื่นตามที่ได้รับมอบหมายจากหน่วยงานต้นสังกัดของสถานศึกษา

7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

7.1 งานวิจัยในประเทศ

พิทักษ์ จอมเมือง (2541 : บทคัดย่อ) ได้ทำวิจัยเกี่ยวกับการปฏิบัติงานตาม

บทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการ โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดศรีสะเกษ เพื่อทราบระดับการปฏิบัติงาน เปรียบเทียบการปฏิบัติงานและข้อเสนอแนะในการปรับปรุงการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการ โรงเรียนประถมศึกษา กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ คณะกรรมการ โรงเรียนประถมศึกษา จำนวน 257 คน เครื่องมือเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า ผลการศึกษา พบว่า

1. ระดับการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการ โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดศรีสะเกษ โดยส่วนรวมและรายด้านอยู่ในระดับปานกลาง
2. ผลการเปรียบเทียบการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการ โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดศรีสะเกษ ที่มีสถานภาพต่างกัน โดยรวมและรายด้าน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยผู้บริหารและครูมีค่าเฉลี่ยของการปฏิบัติงานสูงกว่าผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้ปกครองนักเรียนและศิษย์เก่าของโรงเรียน และผู้ทรงคุณวุฒิมีค่าเฉลี่ยของการปฏิบัติงานสูงกว่าผู้ปกครองนักเรียนและศิษย์เก่าของโรงเรียน

คำเชื่อม อิ่มใจ (2543 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาความพึงพอใจในการปฏิบัติหน้าที่ของคณะกรรมการ โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอเมืองอุดรธานี เพื่อศึกษา ความพึงพอใจในการปฏิบัติหน้าที่ของคณะกรรมการ โรงเรียนประถมศึกษา โดยศึกษาจากกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 270 คน ผลการศึกษา พบว่า

1. คณะกรรมการ โรงเรียนประถมศึกษา โดยส่วนรวมและจำแนกตามสถานภาพมีความความพึงพอใจในการปฏิบัติหน้าที่ โดยรวมและรายด้าน อยู่ในระดับปานกลาง
2. คณะกรรมการ โรงเรียนที่มีสถานภาพแตกต่างกันมีความพึงพอใจในการปฏิบัติหน้าที่โดยรวมและรายด้าน 3 ด้าน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยผู้บริหารและครูมีความพึงพอใจ โดยรวมและรายด้าน 2 ด้าน คือ ด้านกำหนดนโยบายแผนแม่บทและแผนพัฒนาโรงเรียนและด้านการให้คำปรึกษาเสนอแนะแนวทาง และมีส่วนร่วมในการบริหาร โรงเรียนมากกว่าผู้ปกครองและศิษย์เก่า ด้านการประสานงานกับองค์กรในท้องถิ่น ทั้งภาครัฐและเอกชน ผู้บริหารและครูมีความพึงพอใจมากกว่าผู้ปกครอง ศิษย์เก่าและผู้ทรงคุณวุฒิ และผู้ปกครองและศิษย์เก่ามีความพึงพอใจมากกว่าผู้ทรงคุณวุฒิ

พินิจ จำปาหอม (2543 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการปฏิบัติหน้าที่ของ คณะกรรมการโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอไชยวาน จังหวัด อุดรธานี เพื่อศึกษาการปฏิบัติหน้าที่ของคณะกรรมการ โรงเรียนประถมศึกษา จากกลุ่มตัวอย่าง 174 คน ผลการศึกษาค้นคว้า พบว่า

1. คณะกรรมการ โรงเรียนประถมศึกษา มีการปฏิบัติหน้าที่เรียงตามลำดับ จากมากไปหาน้อย 3 อันดับแรก ดังนี้ การแต่งตั้งที่ปรึกษาและหรือคณะกรรมการ ดำเนินงานอย่างใดอย่างหนึ่งตามที่ได้รับมอบหมาย การให้คำปรึกษา แสวงหาและมีส่วนร่วม ในการบริหารการเงินและงบประมาณ ตลอดจนวิทยากรภายนอกและการให้ความเห็นชอบ แผนปฏิบัติการประจำปีของโรงเรียน นอกจากนี้คณะกรรมการ โรงเรียนประถมศึกษา มีปัญหา ในการปฏิบัติหน้าที่ คือ คณะกรรมการ โรงเรียนไม่ได้ร่วมมือปฏิบัติหน้าที่เพราะไม่มีเวลา ไม่ทราบว่ามีการประชุมหรือจัดอบรม ไม่ได้เสนอแนะเพราะเกรงใจผู้บริหาร ขาดประสบการณ์ ไม่มีความมั่นใจและไม่กล้าเสนอแนะ

2. บุคลากร โดยส่วนรวม เห็นว่าคณะกรรมการ โรงเรียนประถมศึกษา มีการปฏิบัติหน้าที่ โดยรวมและเป็นรายด้าน ทั้ง 6 ด้าน อยู่ในระดับมาก ข้าราชการ เห็นว่า คณะกรรมการ โรงเรียนประถมศึกษา มีการปฏิบัติหน้าที่โดยรวมและเป็นรายด้าน 5 ด้าน อยู่ใน ระดับปานกลาง

ตำราญ หาญประเสริฐ (2544 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมจัดการ การศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการ ประถมศึกษาอำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการมี ส่วนร่วมจัดการศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โรงเรียนประถมศึกษา กลุ่ม ตัวอย่าง ได้แก่ คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 290 คน ผลการวิจัย พบว่า

1. คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีส่วนร่วมจัดการศึกษา อยู่ในระดับ ปานกลางเกือบทุกด้าน ด้านที่มีส่วนร่วมมาก คือ การเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่าง โรงเรียน กับชุมชน และด้านที่มีส่วนร่วมน้อย คือ การให้ความเห็นชอบการจัดทำสาระของหลักสูตร ท้องถิ่น คณะกรรมการสถานศึกษา ตัวแทนจากชุมชนมีส่วนร่วมน้อยทุกด้าน กรรมการตัวแทน ครูและผู้บริหาร โรงเรียนมีส่วนร่วมมากทุกด้าน

2. ปัญหาการมีส่วนร่วมจัดการศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้น พื้นฐานเป็นปัญหาระดับปานกลางทุกด้าน ปัญหาสำคัญเกิดจากคณะกรรมการสถานศึกษาขั้น พื้นฐาน ไม่รู้หน้าที่ดีพอ ขาดความรู้และประสบการณ์ในการจัดการศึกษา ร่องลงมาจากเกิดจาก

ผู้บริหาร โรงเรียน ไม่ให้ความสำคัญกับคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน และการคัดเลือกคนเป็นคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานยังไม่ได้คนที่มีความรู้ ความสามารถในการจัดการศึกษา มีการประชุมคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อปฏิบัติงานในหน้าที่น้อยครั้งมาก

3. คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีความต้องการมีส่วนร่วมการจัดการศึกษาอยู่ในระดับมากทุกด้าน

สุนันท์ คำจันทร์ (2544 : บทคัดย่อ) ศึกษาการปฏิบัติงานของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในการบริหารงานโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษาจังหวัดขอนแก่น ผลการศึกษา พบว่า

1. คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยภาพรวม และจำแนกตามขนาดโรงเรียนขนาดเล็ก และขนาดกลาง ปฏิบัติงานในการบริหารงานโดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับปานกลาง ยกเว้น คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานโรงเรียนขนาดกลาง ปฏิบัติงานด้านการส่งเสริมสนับสนุนให้เด็กทุกคนในเขตบริการรับการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างทั่วถึง มีคุณภาพ และได้มาตรฐานอยู่ในระดับมาก ส่วนคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานโรงเรียนขนาดใหญ่พิเศษ และขนาดใหญ่ ปฏิบัติงานโดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก

2. คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดใหญ่พิเศษ ปฏิบัติงานโดยรวมและรายด้าน 4 ด้าน คือ การพิทักษ์สิทธิเด็ก ดูแลเด็กพิการ เด็กด้อยโอกาส และเด็กที่มีความสามารถพิเศษ ให้ได้รับการพัฒนาเต็มตามศักยภาพ การระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษาตลอดจนวิทยากรภายนอก ภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อเสริมสร้างพัฒนาการของนักเรียนทุกด้านรวมทั้งสืบสานจารีตประเพณี ศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่นและของชาติ การแต่งตั้งที่ปรึกษาและหรือคณะกรรมการเพื่อการดำเนินงานตามระเบียบตามที่เห็นสมควรและการปฏิบัติงานอื่นที่ได้รับมอบหมายจากหน่วยงานต้นสังกัดของสถานศึกษานั้น มากกว่าคณะกรรมการในโรงเรียนขนาดอื่น ๆ และคณะกรรมการโรงเรียนขนาดใหญ่พิเศษ และขนาดใหญ่ ปฏิบัติงานอีก 8 ด้าน ที่เหลือมากกว่าคณะกรรมการในโรงเรียนขนาดกลาง และขนาดเล็ก อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

3. ปัญหาในการปฏิบัติงานที่สำคัญ ได้แก่ คณะกรรมการจากชุมชนบางคนไม่มีเวลาว่าง และอาศัยในต่างถิ่น จึงขาดความต่อเนื่องในการปฏิบัติงาน คณะกรรมการที่มาจากประชาชนไม่กล้าแสดงความคิดเห็น เพราะมีความรู้ที่น้อยและขาดความรู้ความเข้าใจตามระเบียบของทางราชการหรือตามบทบาทหน้าที่และการดำเนินการ โครงการของโรงเรียนขาด

วัตถุประสงค์ และงบประมาณ เนื่องจากชุมชนฐานะทางเศรษฐกิจไม่เอื้ออำนวยต่อการสนับสนุนโรงเรียน

สมหวัง มหาวัง (2544 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาค้นคว้า เรื่อง ความคิดเห็นต่อแนวปฏิบัติตามหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดหนองคาย เพื่อศึกษาและเปรียบเทียบความคิดเห็นต่อแนวปฏิบัติตามหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ในโรงเรียนประถมศึกษา ใน 12 ด้าน จากกลุ่มตัวอย่าง ผู้บริหารโรงเรียน ผู้แทนครูและคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่ไม่เป็นข้าราชการ จำนวน 870 คน เครื่องมือเป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า ผลการศึกษาค้นคว้า พบว่า

1. คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยรวมและจำแนกตามสถานภาพของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีความคิดเห็นต่อแนวปฏิบัติตามหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยรวมและรายด้านทั้ง 12 ด้าน อยู่ในระดับเห็นด้วยเรียงจากสูงสุด 3 ด้าน คือ ด้านส่งเสริม สนับสนุนให้เด็กทุกคนในเขตบริการได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างทั่วถึงอย่างมีคุณภาพและได้มาตรฐาน ด้านการส่งเสริมให้มีการพิทักษ์สิทธิเด็กดูแลเด็กพิการ เด็กด้อยโอกาสและเด็กที่มีความสามารถพิเศษให้ได้รับพัฒนาเต็มตามศักยภาพ และด้านส่งเสริมให้มี การระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา ตลอดจนวิทยากรภายนอกและภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อเสริมสร้างพัฒนาการของนักเรียนทุกด้าน รวมทั้งสืบสานวัฒนธรรม ประเพณี ศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่นและของชาติ

2. คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่เป็นข้าราชการมีความคิดเห็นต่อแนวปฏิบัติตามหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยรวมและรายด้านทั้ง 8 ด้านมากกว่าคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่ไม่เป็นข้าราชการอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ส่วน 4 ด้านไม่แตกต่างกัน คือ ด้านให้ความเห็นชอบในการจัดทำสารหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น ด้านกำกับและติดตามการดำเนินงานตามแผนของสถานศึกษาด้านเสนอแนวทางและมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการด้านวิชาการ งบประมาณ บริหารงานบุคคลและการบริหารทั่วไปของสถานศึกษา และด้านให้ความเห็นชอบรายงานผลการดำเนินงานประมาณประจำปีของสถานศึกษาต่อสาธารณชน

สมชิต ชันขวา (2544 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัย เรื่อง การมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันการมีส่วนร่วมในการ

บริหารจัดการ ศึกษา ปัจจัยที่ส่งเสริมและปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมของ คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยศึกษาจากกลุ่มตัวอย่าง คือ คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 651 คน ผลการวิจัย พบว่า

1. คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานใน โรงเรียนประถมศึกษา มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการศึกษาอยู่ในระดับปานกลาง เรียงลำดับมากไปหาน้อย คือ ด้านงบประมาณด้านวิชาการ และด้านบริหารงานบุคคล ส่วนด้านการบริหารทั่วไปมีส่วนร่วมอยู่ในระดับมาก

2. คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานใน โรงเรียนประถมศึกษา โดยภาพรวมมีความเห็นว่าปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการศึกษา อยู่ในระดับมาก อันดับแรก คือ ด้านผู้บริหารและครู รองลงมา คือ ด้านคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานและด้าน โรงเรียน

3. คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานใน โรงเรียนประถมศึกษา โดยภาพรวมมีความเห็นว่า ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการศึกษา อยู่ในระดับน้อย ได้แก่ ด้านโรงเรียน ด้านผู้บริหารและครู ยกเว้น ด้านคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานอยู่ในระดับปานกลาง

วเรวรรณ เดือนนาคี (2544 : บทคัดย่อ) ศึกษาสภาพการดำเนินงานตามบทบาทหน้าที่ ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โรงเรียนสังกัดกรมสามัญศึกษาจังหวัดขอนแก่น โดยศึกษาสภาพการดำเนินงานและเปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพการดำเนินงานตามบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน และผู้บริหาร โรงเรียนจากกลุ่มตัวอย่าง 392 คน ประกอบด้วยผู้บริหาร โรงเรียนและ คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานผลการศึกษา พบว่า

1. สภาพปัจจุบันและปัญหาในการดำเนินการตามบทบาทหน้าที่ของ คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โรงเรียนสังกัดกรมสามัญศึกษาจังหวัดขอนแก่นอยู่ในระดับปานกลางทั้ง 4 ด้าน คือด้านวิชาการ ด้านงบประมาณ ด้านการบริหารบุคคล และด้านบริหารทั่วไป

2. เมื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพในการดำเนินการตามบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โรงเรียนสังกัดกรมสามัญศึกษาจังหวัดขอนแก่น ระหว่างผู้บริหาร โรงเรียนและคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่า ทั้ง 4 ด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนความต้องการด้านวิชาการไม่แตกต่างกัน

ทางสถิติ

สุเมศวร์ พรหมมินทร์ (2544 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัย เรื่องการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดกระบี่ ผลการวิจัย พบว่า

1. ระดับการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในภาพรวมและรายด้าน อยู่ในระดับปานกลาง ยกเว้นด้านส่งเสริม สนับสนุนให้เด็กทุกคนในเขตบริการได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างทั่วถึง อย่างมีคุณภาพและได้มาตรฐาน และด้านเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชน ตลอดจนประสานกับองค์กรภาครัฐและเอกชนเพื่อให้สถานศึกษาเป็นแหล่งวิทยากรชุมชน และมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน และท้องถิ่นปฏิบัติงาน อยู่ในระดับมาก

2. คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่มีเพศต่างกัน ปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ในภาพรวมและรายด้าน ไม่แตกต่างกัน ยกเว้นด้านความเห็นชอบแผนปฏิบัติการประจำปีของสถานศึกษา มีระดับปฏิบัติงานแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยเพศชายจะปฏิบัติมากกว่าเพศหญิง

3. คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่มีตำแหน่งต่างกันปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ในภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ผลการทดสอบรายคู่พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาปฏิบัติงานแตกต่างกับคณะกรรมการตำแหน่งอื่นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยปฏิบัติงานมากกว่าตำแหน่งอื่น ส่วนคู่อื่นไม่พบความแตกต่าง

4. ข้อเสนอแนะ ได้แก่ ควรประชาสัมพันธ์ระเบียบว่าด้วย คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน คณะกรรมการควรใ้รู้ ควรให้การสนับสนุนความรู้ ทักษะให้แก่คณะกรรมการ สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน มีความโปร่งใสและประเมินผลอย่างต่อเนื่อง

รพีพัฒน์ สิริจันทร์ (2545 : บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ปัญหาการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ต่อการมีส่วนร่วมในการบริหารโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น ตามสถานภาพของคณะกรรมการ จากกลุ่มตัวอย่าง 249 คน ผลการวิจัย พบว่า

1. โดยรวมและรายด้านมีปัญหาการปฏิบัติงานอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาตามสถานภาพ พบว่า มีปัญหาการปฏิบัติงานอยู่ในระดับปานกลางเช่นเดียวกัน

2. เมื่อเปรียบเทียบระดับปัญหาการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ต่อการมีส่วนร่วมในการบริหารโรงเรียนประถมศึกษา

สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่นที่มีสถานภาพต่างกัน โดยรวมพบว่า ไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าแตกต่างกันเพียงด้านแต่งตั้งที่ปรึกษาและหรือคณะกรรมการ เพื่อดำเนินงานตามระเบียบที่เห็นสมควร โดยผู้แทนจากองค์กรอื่นมีปัญหาในการปฏิบัติงานมากกว่าผู้บริหาร โรงเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

อภิเชษฐ์ พาที (2545 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การปฏิบัติงานของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดกาฬสินธุ์ เพื่อศึกษาและเปรียบเทียบระดับการปฏิบัติงานของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โรงเรียนประถมศึกษาที่มีสถานภาพ ขนาด โรงเรียนและเพศแตกต่างกัน กลุ่มตัวอย่างได้แก่คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 1,665 คน โดยการสุ่มแบบหลายขั้นตอน ผลการวิจัย พบว่า

1. โรงเรียนขนาดกลางและขนาดใหญ่มีการปฏิบัติงานอยู่ในระดับมาก เมื่อเปรียบเทียบตามขนาดโรงเรียน พบว่า โรงเรียนขนาดใหญ่มีการปฏิบัติงานแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยมีการปฏิบัติงานสูงกว่าโรงเรียนขนาดกลาง ส่วนขนาดอื่นไม่แตกต่างกัน

2. แนวทางปรับปรุงการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โรงเรียนประถมศึกษา ได้แก่ จัดสวัสดิการแก่คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานจัดอบรมสัมมนา

ดวงเดือน ปัดสำราญ (2546 : บทคัดย่อ) ศึกษาการพัฒนาการมีส่วนร่วมตามบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โรงเรียนชานุมานวิทยาคม สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดอำนาจเจริญ พบว่า ก่อนการพัฒนาผลการศึกษา คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โรงเรียนชานุมานวิทยาคม สังกัดกรมสามัญศึกษาจังหวัดอำนาจเจริญ ส่วนใหญ่ยังไม่เข้ามามีส่วนร่วมตามบทบาทหน้าที่ตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2543 จำนวน 12 ด้าน เนื่องจากคณะกรรมการยังไม่เข้าใจบทบาทหน้าที่ของตนเองตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการดังกล่าว นอกจากนี้ยังพบว่า คณะกรรมการบางคนขาดประชุมบ่อยเพราะประสบปัญหาด้านเศรษฐกิจ และมีงานส่วนตัวมาก คณะกรรมการบางคนขาดความรู้ความเข้าใจจึงไม่กล้าแสดงความคิดเห็น และไม่กล้าให้ข้อเสนอแนะ หลังจากการนำนวัตกรรม การประชุมย่อย การศึกษาดูงาน และการประชุมเชิงปฏิบัติการมาพัฒนาการมีส่วนร่วมตามบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษา

ขั้นพื้นฐาน โรงเรียนชานุมานวิทยาคม สังกัดกรมสามัญศึกษาจังหวัดอำนาจเจริญ ตามขั้นตอนการวิจัยปฏิบัติการด้วยวงจร P-A-O-R โดยดำเนินการเป็นวง 2 รอบแล้ว คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน มีความเข้าใจในบทบาท หน้าที่ของตนเอง ตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2543 มากขึ้น มีการอุทิศเวลา เสียสละ มีส่วนร่วมในการพิจารณาบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ร่วมกำหนดนโยบายและแผนพัฒนาของสถานศึกษาจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาที่สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น มีการเสนอแนะแนวทางในการบริหารการศึกษา ระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษาและสนับสนุนให้นักเรียนได้รับโอกาส ในการศึกษาอย่างทั่วถึง

ขณะ เจริญ (2546 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา ในสหวิทยาเขตบัวขาว อำเภอภูผินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ ผลการศึกษา พบว่า

1. คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา ในสหวิทยาเขตบัวขาวอำเภอภูผินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยภาพรวมปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ในการบริหารงานโดยภาพรวม และเป็นรายด้าน อยู่ในระดับมาก ยกเว้นการแต่งตั้งที่ปรึกษาหรือคณะกรรมการเพื่อการดำเนินงานตามระเบียบ และด้านการปฏิบัติงานอื่นตามที่ได้รับมอบหมายจากหน่วยงานต้นสังกัด ของสถานศึกษานั้นมีการปฏิบัติหน้าที่ในระดับปานกลาง

2. ปัญหาและสาเหตุในการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษา ขั้นพื้นฐาน ได้แก่คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ไม่มีเวลาปฏิบัติหน้าที่อย่างเต็มที่ ไม่มีแผนการปฏิบัติงานอย่างชัดเจน มีงานส่วนตัวมาก สถานศึกษาไม่ได้แต่งตั้งและเชิญคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเข้าร่วมกิจกรรมของสถานศึกษา สถานศึกษาไม่มีค่าใช้จ่ายในการเดินทางให้ ขาดแรงจูงใจ ขาดการประสานงานระหว่างสถานศึกษากับคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

พงษ์ศักดิ์ ทุมสงคราม (2546 : บทคัดย่อ) ศึกษาการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน อำเภอเมือง จังหวัดเลย ผลการศึกษามีดังนี้

1. สภาพการมีส่วนร่วมในการบริหารการศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานอยู่ในระดับปานกลาง เรียงตามลำดับ คือ ด้านวิชาการ ด้าน

งบประมาณ และด้านบริหารบุคคล ส่วนด้านบริหารทั่วไปอยู่ในระดับมาก

2. ปัญหาการมีส่วนร่วมในการบริหารการศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษา ขั้นพื้นฐาน อยู่ในระดับปานกลาง คือ ด้านบริหารทั่วไป ด้านวิชาการ ด้านงบประมาณ และด้านบริหารงานบุคคล

3. ความต้องการในการพัฒนาตนเองในการบริหารจัดการศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน อยู่ในระดับมาก เรียงตามลำดับคือ ด้านวิชาการ ด้านงบประมาณด้านงานบริหารทั่วไป ส่วนงานบริหารบุคคลอยู่ในระดับปานกลาง

ศาสตราจารย์ ชินโน (2545 : บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่อง การศึกษาการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ในโรงเรียนประถมศึกษา ในเขตนิเทศที่ 4 สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดกาฬสินธุ์ ผลการวิจัย พบว่า

การมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า มีส่วนร่วมอยู่ในระดับมาก 5 ด้าน ได้แก่ ด้านเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชน ตลอดจนประสานงานกับองค์กรทั้งภาครัฐและเอกชน เพื่อให้สถานศึกษาเป็นแหล่งวิชาการของชุมชน และมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนและท้องถิ่น ด้านส่งเสริมและสนับสนุนให้เด็กทุกคนในเขตบริการ ได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างทั่วถึงและมีคุณภาพ ได้มาตรฐาน ด้านปฏิบัติงานอื่นที่ได้รับมอบหมายจากหน่วยงานต้นสังกัดของสถานศึกษานั้น ด้านให้ความเห็นชอบแผนปฏิบัติการประจำปีของสถานศึกษา และด้านแต่งตั้งที่ปรึกษาหรือคณะกรรมการเพื่อดำเนินงานตามระเบียบนี้ ตามที่เห็นสมควร ส่วนอีก 7 ด้าน มีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง

7.2 งานวิจัยต่างประเทศ

เมอร์ฟี (Murphy, 1995 : 1608) ได้ศึกษาและวิเคราะห์สาระและรูปแบบการตัดสินใจของคณะกรรมการสภา จำนวน 44 คน จากโรงเรียนประถมศึกษา 3 แห่ง ในรัฐเท็กซัส โดยใช้การสัมภาษณ์ 3 เรื่อง คือ บทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการสภาโรงเรียน การฝึกอบรม และรูปแบบของการกำหนดการปฏิบัติให้บรรลุเป้าหมาย ผลการศึกษา พบว่าคณะกรรมการสภาโรงเรียนรับรู้บทบาทหน้าที่สำคัญในเรื่องกำหนดเป้าหมายและการกำกับดูแลการบริหารงานของโรงเรียนมากที่สุด ส่วนมากไม่ค่อยมีความมั่นใจในบทบาทที่เกี่ยวกับงบประมาณ หลักสูตร และการบรรจุแต่งตั้งบุคลากรของโรงเรียน นอกจากนี้ยังพบว่า ครูใหญ่ส่วนมากมีอิทธิพลต่อสภาในด้านการตัดสินใจ การอภิปรายประเด็นปัญหาต่าง ๆ

ทูปส์ (Tubbs, 1996 : 996 – A) ได้ศึกษาการรับรู้การบริหารจัดการแบบเบ็ดเสร็จ (Site-based Management) ของครูใหญ่ในเมืองเคาน์ตี มลรัฐจอร์เจีย ในด้านที่สัมพันธ์เกี่ยวข้องกับ การดำเนินงานของโรงเรียนท้องถิ่น ซึ่งประกอบด้วยการพัฒนาหลักสูตร การควบคุมงบประมาณ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ และบทบาทของผู้นำ โดยเน้นถึง ประสิทธิภาพในการบริหาร และสถานภาพตำแหน่งที่จะส่งผลต่อการรับรู้เรื่องดังกล่าว ด้วย โดยศึกษากลุ่มตัวอย่างผู้บริหาร จำนวน 87 คน จากโรงเรียนประถมศึกษา โรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น และโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย การเก็บรวบรวมข้อมูลใช้แบบสอบถาม ผลการศึกษาพบว่า

1. สถานภาพตำแหน่งและประสิทธิภาพในการดำรงตำแหน่งผู้บริหาร ไม่มีมีผลต่อการรับรู้เกี่ยวกับการบริหารจัดการแบบเบ็ดเสร็จ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจบทบาทของผู้นำ การมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตร และการควบคุมงบประมาณ

2. ผู้บริหารในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น เห็นด้วยกับการให้ผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วมช่วยเหลือในการกำหนดตารางสอนของโรงเรียนมากกว่าผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาและมัธยมศึกษาตอนปลาย แต่ผู้บริหารโรงเรียนทั้ง 3 ระดับ ไม่เห็นด้วยกับการให้ผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วมในการเลือกคณะทำงานให้กับโรงเรียน

หวัง (Hwang, 1996 : 2768 – A) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างอุดมการณ์ทางการเมืองของท้องถิ่น – ชุมชน กับมาตรการวัดผลสัมฤทธิ์ในการจัดการศึกษาในโรงเรียนระดับท้องถิ่นในมลรัฐเท็กซัส โดยการศึกษาในกลุ่มตัวอย่างที่ประกอบด้วยศึกษานิเทศก์ ครูใหญ่ ครูอาจารย์ และคณะกรรมการโรงเรียน สำหรับมาตรฐานในการวัดผลการดำเนินงานของโรงเรียนพิจารณาจากตัวแปร 6 ตัว คือค่าเฉลี่ยคะแนนความถนัด (SAT) และผลสัมฤทธิ์ทางวิชาการ (ACT) ของโรงเรียนในท้องถิ่น ค่าร้อยละของนักเรียนปีสุดท้ายที่ได้คะแนนเกินค่าเฉลี่ยดังกล่าว ร้อยละของนักเรียนที่ผ่านเกณฑ์สอบของมลรัฐเท็กซัส ค่าใช้จ่ายต่อหัวของนักเรียนและค่าใช้จ่ายทางการศึกษาต่อหัวของนักเรียน ผลการศึกษา พบว่า มีความสัมพันธ์ระหว่างอุดมการณ์ทางการเมืองของท้องถิ่นกับผลการเรียนและค่าใช้จ่ายของโรงเรียน ชุมชนที่มีความคิดค่อนข้างเสรีมากกว่าจะมีนักเรียนปีสุดท้ายที่มีคะแนนเฉลี่ยเกินเกณฑ์ของ SAT และ ACT มากกว่า แต่นักเรียนทั่วไปมีคะแนนเฉลี่ยต่ำกว่าเกณฑ์ทั้งสองเกณฑ์ และมีค่าใช้จ่ายของโรงเรียนมากกว่าชุมชนที่มีแนวความคิดเชิงอนุรักษ์ โดยสรุปผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่า (1) อุดมการณ์ทางการเมือง เป็นเครื่องมือสำคัญในการทำความเข้าใจนโยบาย การศึกษา (2) การที่ชุมชนมีอุดมการณ์ทางการเมืองเสรีมากขึ้น ไม่ได้ยืนยันว่าจะทำให้นักเรียนมีผลการเรียน

ดีขึ้นตามมาตรการที่ชี้วัด และ (3) ค่าใช้จ่ายของโรงเรียนในชุมชนที่มีความคิดเสรีมากกว่า จะมีสูงกว่าทางโรงเรียนในชุมชนที่มีแนวความคิดอนุรักษนิยม

มิลเลอร์ (Miller. 1996 : 475 CD-ROM) ได้ทำการวิจัยเรื่องการปฏิบัติตาม บทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการ โรงเรียนประถมศึกษา ในมลรัฐสจอร์เจีย ได้ศึกษาสภาพ การปฏิบัติงาน ตามบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการ โรงเรียนในปัจจุบันและบทบาทหน้าที่ใน อนาคต ผลการวิจัย พบว่า การติดต่อประสานงานระหว่าง โรงเรียนกับคณะกรรมการ โรงเรียนมี ความสำคัญมากต่อการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการ โรงเรียน โดยมีความ ต้องการปฏิบัติตามหน้าที่และโรงเรียนประถมศึกษาจำเป็นต้องมีคณะกรรมการ โรงเรียน

เดลานีย์ (Delaney. 2000 : 2349 – A) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง ในการตัดสินใจสร้างหลักสูตรระดับท้องถิ่น โดยดัดแปลงขยายจากรูปแบบของ Hirsch man โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อตรวจสอบทัศนคติของผู้ปกครองในฐานะที่เป็นคณะกรรมการ โรงเรียน ในระบบประชาธิปไตย และการรับรู้เกี่ยวกับช่องทางการสื่อสารที่ผู้มีสิทธิ์เรียกร้องต่าง ๆ พึง พอใจและไม่พอใจ การศึกษา ใช้วิธีการสัมภาษณ์ผู้เรียนร้อยละสามสิบห้าในการ กำหนดหลักสูตร ของโรงเรียน จำนวน 23 คน ผลการศึกษา พบว่า (1) มีความแตกต่างของ ทัศนคติในด้านบทบาทหน้าที่ระหว่างผู้เรียกร้องกับนักการศึกษา จึงทำให้เกิดความตึงเครียด ในการประชุมปรึกษาหารือกัน (2) ช่องทางในการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ ได้แก่ การเปิด โอกาสให้ผู้ปกครองได้แสดงความคิดเห็นที่เน้นเรื่องราวของเด็กคนใดคนหนึ่ง หรือใน สถานการณ์หนึ่ง และไม่ต้องทำให้เกิดการโต้แย้งกัน (3) การเปิดโอกาสให้มีการสื่อสาร แบบสองแนวทางอย่างเปิดเผยและดำเนินไปอย่างราบรื่น จะทำให้ผู้ปกครองมีการแสดง ความ คิดเห็นเพิ่มมากขึ้น และจะลดการเพิกเฉยและการถูกละทิ้งไปจากที่ประชุมได้ (4) ถ้าการ ตัดสินใจใด ๆ ไม่มีการสร้างกลไกที่ส่งเสริมกระตุ้นให้เกิดความเปิดเผยและมีเจตจำนงร่วมกัน จะก่อให้เกิดการขัดแย้งและประท้วงกันได้มากขึ้น และ (5) ผู้เรียกร้องที่เป็นนักธุรกิจมือ อาชีพจะชักถามให้ผู้บริหารเสนอแนวทาง รูปแบบการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ และเป็นสิ่งกีดขวางมากกว่าผู้เรียกร้องกลุ่มอื่น ๆ

โกลด์ (Gold. 2000 : 2338–A) ได้ศึกษากระบวนการทางสังคมที่ชุมชนแห่ง หนึ่งริเริ่มขึ้นในโรงเรียนชุมชน ซึ่งถือเป็นส่วนหนึ่งของการปฏิรูปการศึกษาของเมืองฟิลาเดล เฟียเพื่อเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครอง ชุมชน และนักการศึกษา ให้เข้ามาเป็น หุ้นส่วนและร่วมมือกันในการจัดการศึกษาของโรงเรียน ท้องถิ่นชุมชน ผลการศึกษา พบว่า ผู้ปกครองส่วนมากเป็นผู้มีรายได้น้อย แนวความคิดของตนเองเคยถูกนักศึกษาละเลยไม่เห็น

ความสำคัญ แต่เมื่อได้เข้ามาร่วมในกิจกรรมทางสังคมที่มีการวางแผนอย่างเป็นระบบ สามารถช่วยให้ผู้ปกครองทั้งหลายตระหนักถึงการเข้ามาในหุ้นส่วน และมีส่วนร่วมในการจัด ประสิทธิภาพการศึกษาของบุตรหลาน การจัดองค์กรในชุมชนจึงเป็นผลดี เนื่องจากเป็น ตัวกลางระหว่างครอบครัวกับโรงเรียน ทำให้สามารถนำผู้ปกครองที่มีความรู้ความสามารถเข้า มาร่วมงานกับโรงเรียนได้ จึงถือว่ามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา จึงเป็นการทำให้ผู้ปกครอง เป็นสมบัติทางด้านวัฒนธรรม และสังคมที่จะส่งเสริมช่วยเหลือในการจัดประสิทธิภาพในการ เรียนให้กับเยาวชนของท้องถิ่นได้

Abdel Hady (อ้างถึงใน พงษ์ศักดิ์ ทุมสงคราม. 2546 : 28) ได้ศึกษาการมี ส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารการศึกษาในประเทศอียิปต์ ได้แสดงให้เห็นว่า การมีส่วนร่วม ของชุมชน เป็นหลักสำคัญของประชาธิปไตย จำเป็นจะต้องปรับปรุงรูปแบบการมีส่วนร่วม ของประชาชน ควรจะกำหนดเป้าหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชน ช่องทางการ ติดต่อสื่อสารระหว่างประชาชนกับสถานศึกษา ประเด็นหรือกิจกรรมที่ประชาชนควรมีส่วน ร่วม

ฮากานเนน (ชนะ เขจรแข. 2546 : 51 ; อ้างอิงมาจาก Hakanen 1975 : 600-A) ได้ทำการวิจัยเรื่องบทบาทของผู้ปกครองนักเรียนในด้านความร่วมมือ

1. ผู้ปกครองยังขาดความรู้ที่เพียงพอเกี่ยวกับความเป็นไปของโรงเรียน และการศึกษาได้เสนอแนะให้มีการติดต่อสื่อสารระหว่างโรงเรียนกับชุมชนให้มากขึ้น
2. การขาดข้อมูลข่าวสาร และการติดต่อภายในชุมชน ทำให้ผู้ปกครองขาด ความร่วมมือภายในชุมชน
3. เครื่องมือที่ใช้ติดต่อไม่เพียงพอ มีข้อเสนอให้แจ้งนโยบายการติดต่อ ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน จุดมุ่งหมาย ความรับผิดชอบ รายละเอียดเกี่ยวกับเงิน เวลา และ ความจำเป็นด้านอื่น ๆ ของโรงเรียนให้ชุมชนทราบ

ออสโตรว์ (Ostrow. 2002 : 6212-A) ได้ศึกษาผลของการมีส่วนร่วมของ ผู้ปกครองต่อการประสพผลสำเร็จของการศึกษาเล่าเรียนของนักเรียน ที่เป็นบุตรหลานของผู้ อพยพชาวซาลวาดอร์และกัวเตมาลา โดยศึกษาประเด็นปัญหาการเผชิญหน้าของผู้อพยพ เป็น ช่องทางการศึกษาการปรับตัวเข้ากับสังคมอเมริกัน ได้

จากผลการศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า นักการศึกษาและนักวิจัยทั้งใน และต่างประเทศต่างเห็นความสำคัญของการบริหารงานแบบมีส่วนร่วมระหว่างสถานศึกษา กับ ชุมชน โดยหลักการต่างก็มองภาพว่าคณะกรรมการสถานศึกษาหรือคณะกรรมการ โรงเรียนที่

ได้รับการแต่งตั้งเข้ามาแล้วนั้นเป็นรูปแบบของประชาธิปไตย ผลการวิจัย พบว่า ระดับการปฏิบัติงานส่วนใหญ่มีการดำเนินงานอยู่ในระดับปานกลางขึ้นไป ทำให้การบริหารงานของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานขาดประสิทธิภาพในภาพรวม และหลังจากศึกษาเอกสารทำให้เห็นแนวทางในการทำวิจัยศึกษาการปฏิบัติงานคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากาฬสินธุ์ เขต 2 ตามภารกิจงานที่ปฏิบัติหน้าที่ในสถานศึกษาที่มีสถานภาพต่างกัน ในกรอบงาน 12 ด้าน ผลงานวิจัยจะทำให้ได้ข้อสารสนเทศในการพัฒนากระบวนการปฏิบัติงานที่มีประสิทธิภาพของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานและหน่วยงาน ที่เกี่ยวข้องในการนำไปใช้ในการพัฒนาต่อไป

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY